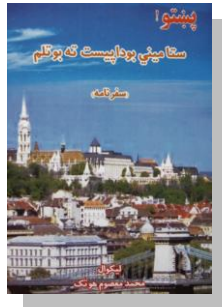

پښتو!

ستاميني بودا پيست ته بوتلم

(سفرنامه)

ليکوال

محمد معصوم هوتک

Ketabton.com

www.ketabton.com

پښتو! ستامیني بوداپیست ته بوتلم

مازیگر و، چي دارواښاد خواجه محمد^۱ فیض^۲ دمغفرت له پاره مود وروستي ځل له پاره ددوعلاسونه پورته کړل اودسید جمال الدین افغاني له مسجد څخه راووتو. خلگ غولی. غولی. کبدل. ټاکل سوې وه دنیویارک په لانگ آیلینډ کي به په هغه مېلمستیا کي گډون کوو، چي دعلامه رشادپه ویاړدهغه دیوه مخلص وطنوال فیض الرحمن له خوا جوړه سوې. اصلاً مورډ علامه رشاد په ملگرتیاله ویرجینیا څخه دهمدې مېلمستیا له پاره راهي سوي و، چي دخواجه مرحوم په پاتا باندي وروسته خبرسو. دخلگوپه گڼه گڼه کي ډاکټرتوریالی امیري زما خوا ته راغی اوراته وپویل: ^۱ ډاکټرحیبب الله حبیبی درته منتظر دئ. ته به له هغه سره په موټرکي ولاړسې. ^۲ ماورته ښه کړه اوځان مي د ډاکټر خوا ته ورساوه. لانگ آیلینډ ته مودتگ په لارکي له یوې خوا او بلي خواښه تودبانډاروکړاوددهغه په ترڅ کي یې راته دپتي خزانې دیوې بلي نسخې دسته والي خبره وکړه اووپویل چي دانسخه په هنگري کي خوندي ده.

له ځان سره مي وویل: دپتي خزانې ټيکه داري لکه چي زماپه پچه ختلې ده، هرڅوک چي په دې باب څه واورې، ترماپوري یې رارسوي. ددنیا عجب نظام دئ. چاته له نیگه گانوڅخه باغونه وجايدادونه ووزانې پاته سي، چاته شخړي و بدی وپیکرې. د خدای (ج) احسان دئ چي ماته له نیکونوڅخه بدی نه دي راپاته، خو خزانه! راپاته ده. داخزانه پته ده، له جنجاله ډکه ده، څوک ورته د شک وترديدپه سترگه گوري، په خزانو کي یې نه شمیري، سره زریې نه گڼي، وایي کوټ په گډ سوې دي، ... زه دنیکونو خزانې کله کله په جنجالو کي ښکېل کړی يم. داخزانه که دتصادف له مخي زما له کورنۍ سره تړل سوې ده، خوچي رشتیاسي په عامه شتمنیو کي هم راځي. یوه خبره چي مي تل په زړه کي راگرزي هغه داده چي داخزانه که زردی، که کوټ. دبل چاپي

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

څه؟ ماخوډنوروپه خزانو کي دلا سوهني حق هيڅکله هم ځان ته نه دي ورکړي. هرڅوک پوه سه، خپلي خزاني يې.

زه پته خزانه درنښم، هغه کتاب چي دتاريخي تسلسل په حکم زمانوم ورسره تړلی دی. پته خزانه زما دمشرنیکه حاجي محمداکبر هوتک (۱۲۳۸ - ۱۳۱۷هـ ق) له پاره استنساخ سوې ده، دارواښاعلامه عبدالحی حبيبي (۱۲۸۹-۱۳۲۳ش) په لاس خپره سوې ده. تر خپرېدلو او عامېدلو وروسته يې مخالفين او موافقين موندلي دي. په تاييد او ترديد کي يې کتابونه ليکل سوي دي اوزه هم دځانډاني روايتو او ځينو مجبوريتو په حکم ددغه اوږده خو جنجالي جريان ديوه برخه وال په توگه پاته سوي يم. ماهم دپتي خزاني په باب ليکني کړي دي او دپوخ کاني په نامه مي يو کتابگوټي هم په ۱۹۹۶ع کال ليکلی اوله کانادا څخه خپور کړی دی. دپتي خزاني په برخه کي زمادريغ له هماغه اول پيل څخه دنوروله دريځونوسره توپير درلود اولري يې. زه هيڅکله پتي خزاني ته ديوه مقدس کتاب په سترگه نه گورم، چي خبري کول او کره کول دي يې يوه لويه گناه وي. زه پته خزانه دپښتو ژبي او ادبياتو د پخواني تاريخ يوه کړۍ بولم، نه ټول تاريخ. دنقد او کره کتنې وړ يې بولم او دناسموروايتولرونکې گڼم. زه دپتي خزاني په نامه ديوه کتاب دموجوديت مدافع يم، چي زمورپه کورنۍ کي خوندي ساتل سوي و، نه دهغې دمحتوياتو عام وتمام دفاع کوونکی. زه دا خبره له امکانه ليري نه گڼم چي په پته خزانه کي به دکاتبانو، ناسخان او کاپي کوونکو له خوا لاسوهنه سوې وي اولکه په نورودپروتاريخي او ادبي متونو کي چي ددغه راز لاسوهنو خورازيات مثالونه سته، په پته خزانه کي به هم وي. لکه په نورو تاريخي متونو کي چي ناسم روايتونه سته، په پته خزانه کي به هم وي. زه دپښتانه او پښتو ژوند هيڅکله له پتي خزاني سره تړلی نه بولم. پته خزانه دپښتو يومهم کتاب دی خو پښتو

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

اوپښتانه له پتې خزانې پرته هم ژوندي وه اوژوندي به وي ، خوارېه ادبیات یې درلودل اولري به یې . ددغه شان دریغ په درلودلوسره مي هروخت تلوسه وي چي که ددې اثریوه بله نسخه وموندل سي ، لږترلږه به د مسئلې یواړخ له خرڅنې ووزي اودپښتوادبیاتوتاریخ لیکونکي به په پوره زړه ورڅخه استفاده وکړي . زماپه دغه شان هیله او امید باندي زمالیري اونزدې دوستان خبرهم دي . دوی چي هروخت دپتې خزانې په باب په کوم باوري یانا باوره انکشاف باندي خبرسوي دي ، ماته یې حال راکړئ دئ . زه یې په جریان خبرکړی يم . ښه داخبره به پرهمدي ځای پرېږدم .

خبره لانگ آیلیند ته دمېلمستیاپه باب وه خوزماڅخه پرېله ولاړه . مېلمستیا تېره سوه . په هغه وخت کي په افغانستان کي دطالبانو واکمني وه ، استاد(رح)دطالبانودراتگ اوموفقیت عوامل وڅېړل اود طالبانوترراتگ وړاندي یې د افغانستان دتجزیه کېدلوخطرات بیان کړل اودځوانانو پوښتنوته یې جوابونه وویل . زه په نیویارک کي ترڅو ورځوتم کېدلو وروسته کاناډا ته ستون سوم .(له علامه استادسره دا زما وروستی دیدن و) . په کاناډا کي مي څوورځي وروسته دډاکتر حبیب الله حبیبی له خوادایمیل له لاري ځیني لیکونه اویادوني ترلاسه کړلې(۲۵سپتمبر۲۰۰۳ع) او په هغوکي یې راته لیکلي وه:

پښتو! ستامینې بودا پیست ته بوتلم

Dear Hotak:

Here are Dr.Katona's postings on the internet and two emails to me: Her name on The Afghan Forum was Lea or Lea2 .

ترجمه:

ګرانه هوتکه:

دادي دډاکټر کاتونا هغه مواد چي په انټرنیټ کي یې خپاره کړي دي او دغه راز هغه دوه ایمیله چي ماته یې رااستولي دي. ددې نوم په افغان فوروم کي (Lea) یا (Lea2) دی.

تردې وروسته یې دالاندي معلومات راکړي وه، چي زه به یې کټ مټ له تصرفه پرته له ترجمې سره راوړم:

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

Dear Estragon,

The existence of this book already than a century well-known for European orientalists.

The only problem that its item title is not Pata Khazana, it is along with some Persian fragments, with Herati copy of Gengiz Nameh (known here as the secret history of the Mongols). So, who is not familiar with the collection, can find only by chance. I found consciously, well-known Hungarian orientalists and historians attracted my attention.

ترجمه:

گران استراگون ،

د دغه کتاب موجودیت اروپایي ختیځپوهانو ته نزدې یوه پېړۍ کیږي ،
چې پوره څرگند دئ .

یوازنی مشکل دادئ چې نوم یې پټه خزانه نه دئ ، هغه له کوم فارسي اثر، د چنگیزنامې دیوې هراتۍ کاپي سره یو ځای دئ . دا کاپي د مغولو د پټ تاریخ په نامه یاده سوې ده . څوک چې له دغه کلکسیون سره بلد نه وي ، هغه به یې په ناڅاپي توګه پیدا کوي . ما د یو څرک له مخې هغه وموندله . د هنګري بنومشهور ختیځ پوهانو او مورخینوزمپاملرنه هغه لورته ورواړوله .

پښتو! ستامینې بودا پیست ته بوتلم

Originally posted by Lea2:

Dear Matinjan and Dear Brother Logari,
I should like to inform you that Pata Khazana has a nice, early manuscript in the Oriental Collection of the Library of the Academy of Science of Hungary. No doubt, this is original. Everybody is welcomed who wants to see it, I should like to guide there any Forum member with pleasure.

This is from the collection of Prof.Vambery, donated the library in the XIX century. I ensure all of you, that time there was no Afghan in the Austrian-Hungarian Monarchy- and Hungarian weren't interested in falsification of Pashto linguistic memorials.

ترجمه:

گرانہ متین جانہ اوگران ورورلوگری،

زه باید ستاسی ترغوبه درورسوم، چي دپتي خزاني يوه ښکلې پخوانۍ نسخه دهنګري دعلومو اکاډيمۍ دختيځونسخوپه کلکسيون کي سته. دانسخه بېله شکه اصلي نسخه ده. هرڅوک که يې غواړي وويني، خدای دې راولي. زه به دفوروم هرغړي ته په خوبۍ سره لارښوونه وکړم.

دانسخه دپروفيسرويمبري له کلکسيون څخه ده چي په نونسمه پېړۍ کي يې کتابتون ته بڅښلی و. زه تاسي ټولته ډاډ درکوم چي په په هغه وخت کي په اتریش - هنګري پاچهۍ کي کوم افغان نه واود هنګري خلکو ددپښتوژبنيوآساروله جعل کولوسره کومه دلچسپي هم نه درلوده.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

Lea,

I wrote an email to Sánta Zoltán – to the Academy of Science in Budapest, and I was told that there is no such a book in that place.

Here, you can call them –this is the phone #:

Tel: (1) 302-0456

Or you can write them a letter:

Magyar
Tudományos
Akadémia
H-1051 Budapest
Roosevelt tér 9.
(1) 411-6100

ترجمه:

لي ،
ماپه بودا پيست كي د علومو اكاډيمۍ ، سانتا زولتان ته ايميل وكښ
اوراته وويل سوه چي په هغه ځاى كي دغه راز كتاب نسته .

دادئ دهغوى د تيلفون نمبر او تاسي كولاى سئ تيلفون وروكړئ:
(1) ۳۰۲-۰۴۵۶

كه موغونبتل ليك ورولېږئ ، دا يې پته ده:

Magyar
Tudományos
Akadémia
H-1051 Budapest
Roosevelt tér 9.
(1) 411-6100

پښتو! ستامینې بودا پیست ته بوتلم

Lea2

Member posted 04-18-2002 01:45 AM

Dear Abu Sayed,

As well as I've promised hereby the catalogue and fond data of Pata Khazana.

Magyar Tudományos Akademia Konyvtara
Keleti Keziratgyujtemeny Vambery hagyatek
Katalogus szam: III.26.223 Fond szam: Vambery
XIV/ 1869./3.

The address is the same as you know, the central building, Roosevelt ter. I should like to apologize because Hungarian punctuation is missing, but in my E-mail Hungarian orthography is interfering with Arabic. You wrote more exact, than me. I asked Mr. Santa. He is not orientalist and not responsible for the manuscripts of the library, he told, somebody asked him has the library any Pashto manuscripts, he responded that he has no idea. He is not the right person. Mrs. Csanak or Mrs. Horvath can assist you.

Have nice research. I can give you any kin of assistance only with one precondition: you must inform the Forum and all Afghans correctly about the result.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

ترجمه:

گرانہ ابوسيد ،

لکه څرنگه چي مي وعده کړې وه دپتي خزاني کتلاک اوفونډ داسي
دئ:

Magyar Tudományos Akademia Konyvtara
Keleti Keziratgyujtemeny Vambery hagyatek
Katalogus szam: III.26.223 Fond szam: Vambery

پته يې هماغسي ده لکه تاسي چي ته در معلومه ده. دروز ويلتې په کوڅه
کي مرکزي ودانۍ.

زه بخښنه غواړم چي هنگري نقطه ايښوونه راڅخه پاته سوې ده او
زما په ايميل کي هنگري املاء له عربي سره گډه سوې ده. تاسي يې تر
مانښه ليکئ. ما له بناغلي سانتاڅخه پوښتنه وکړه. هغه نه ختيغ پوه
دئ او نه هم دکتابتون دخطي نسخومسئول. هغه راته وويل: يوچا را
څخه وپوښتل چي آيا په کتابتون کي پښتوخطي نسخې سته؟ او ما
ورته په جواب کي وويل چي زه نه يم په خبر. نوموړی اصلي شخص نه
دئ. ستاسي سره يا مېرمن کساناک يا مېرمن هوروات مرسته کولای
سي. په څېړنه کي دي بری غواړم. زه هر راز مرسته در سره کولای سم خو
په دې مخکيني شرط چي په نتيجه به يې ټول فوروم او افغانان خبروئ.

پښتو! ستامیني بوداپیست ته بوتلم

Dear Sur Sahaak,

This manuscript had been donated by Prof. Vambery himself in 1885 to the Hungarian Academy of Science. By the legend, Prof. Vambery obtained it from Yaqub Khan, from Heart.

I have seen the manuscript before some years. I couldn't examine carefully, but for me, it seemed complete. This is along with some other, fragmented Persian manuscripts. This is a XVIII century copy.

If you need any further information, I am at your service.

Best Regards

Dr. Nasrin ("Lea")

ترجمه:

گرانہ سور سهاک،

دانسخه پروفیسرو ویمبری پخپل لاس دهنگری دعلومواکادیمی ته په ۱۸۸۵ کي بخنبل سوې وه. ده دهرات له یعقوبخان خخه ترلاسه کړې وه. مادانسخه خوکاله وړاندي لیدلې وه خو په دقت سره مي ونسواي کتلاي. ماته بشپړه ښکاره سوه. دانسخه له نوروفارسي نسخوسره ده اود اتلسمي پېړۍ کاپي ده.

که مونورو معلوماتوته اړتیاوي، زه مویه خدمت کي یم.

په مینه.

ډاکتر نسرين (لي).

پښتو! ستامینې بودا پیست ته بوتلم

Dear Dr. Habibi,

This is the time to introduce Pata Khazana to Hungarian public. A magazine ordered from me an article to introduce the three manuscripts, focused on the manuscript of the Vámbéry collection. After the introduction of Pata Khazana to Hungarian public, after the edition of the article I can send you the requested some pages or comments for the Internet.

Surely I will send you an original copy of the article by post. Please write me, what do you know, in which circumstances did Professor Habibi find the first manuscript?

Respectfully Yours

Dr. Katona

ترجمه:

مگرانه ډاکټر حبیبي،

اوس ددې وخت دئ چې پټه خزانه دهنګري خلکو ته وروپېژندل سي .
يوې مجلې ماته دويمبري دخطي کلکسيون ددریونسخو دمعرفي
کولوپه باب دیوې مقالې فرمایش راکړ. دپټي خزاني دمعرفی اود
نوموړي مقالې ترخپرېدو وروسته زه کولای سم تاسي ته لازم مخونه
یا تبصرې دانټرنیت له پاره درولېږم.

دمقالې اصلي کاپي به هر ورو دپوستې له لاري درواستم . مهرباني
وکړئ ، راته وليکئ چې پروفیسر حبیبي لومړی نسخه څرنگه اوڅه
رازوموندله ؟

په درنښت

ډاکټر کاتونا

*****

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دامعلومات راته ترلوستلو وروسته ډېر ډاډمن ښکاره نه سول ، نېڅه چې ولي؟ خود سبا ورځي دڅېړني له پاره مي راسره خوندي وساتل اوله ځانه سره وپتېيله ، چې ددې موضوع سپيناوی به کوم اوددې مقصد له پاره بايد بودا پيست ته يوسفرو کړم . په همدې چورتونو کي وم ، چې ددعوت خپروني په ويپاڼه (۲۸ حمل ۱۳۸۲ = ۱۷مه داپريل ۲۰۰۷ع) کي مي داجمل مقصودي په قلم په انگليسي ژبه يوه مقاله ولوستله ، چې سر ليک يې (Pata Khazana- a response to its attackers) و . ددې مقالې په يوه برخه کي په هنگري کي دبودا پيست دعلومو اکاډيمي دخطي نسخودارمين ويمبري په کلکسيون کي دپتي خزاني ديوي نسخې خبره ياده سوې وه اومنځ يې هماغه د(Dr.Katona) معلومات وه چې دبودا پيست په (Magyar Nemzet Magazin) مجله کي يې د۲۰۰۳ع کال دنومبر پر۲۲مه خپره کړې وه . ددعوت ويپاڼي په دغه مقاله کي ويل سوي وه چې دانسخه ارمين ويمبري په ۱۸۵۹ع کال کي په هرات کي له يعقوب خان څخه ترلاسه کړې وه . دارمين ويمبري په باب يې کښلي وه چې :

مجارختيڅپوه اوسياح ، ارمين ويمبري په ۱۸۳۲ کال زېږېدلی و . تر لومړنيوزده کړو وروسته يې زيات وکم شل ژبي اولهجې زده کړلې . تهران اومکې ته يې سفرونه وکړل اوڅومياشتي يې دآسيا په وچودښتو کي له دروېشانوسره تېري کړې . دی خپلي آرزوته ورسېد اوڅيواته له رسېدوسره سم يې له خان سره دوه واره وکتل . وروسته دبخاراله لاري سمرقندته ورسېد . هورې اميرورباندي بدگومانه سواونيم ساعت يې له ځان سره وساته ، خودی ترازموينست بريالی ووت اواميرنه يوازي له رشيدافندي څخه (ويمبري په دغه نامه يادېدئ) خونښ سو ، بلکي ښه زيات سوغاتونه يې هم ورکړل . دی وروسته زړه نازړه هرات ته

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

ولاړ او هورې له درو پشانو څخه بېل سو. په هرات کې يې له يعقوب خان سره

وکتل او هغه ورته د پتي خزاني نسخه ورکړه. تردې وروسته ، ارمين ویمبري په يوه قافله کې تهران ته ستون سو او په پای کې د ۱۸۲۴ کال په مارچ کې د تريبيزوندا وارض روم له لاري قسطنطنيې ته ورسېد.

*****

ددې مقالې د اوروستي برخه راته نوې وه او دې خبرې مي بيا بودا پست ته د سفر اراده ټينگه کړه.

په لويديځو هيوادو کې چې څوک ژوند کوي ، هغوی ته ددې ځايو سرگردانه ژوند معلوم دئ، چې د چايو ه تربلي نه رسيږي. زما د بودا پست سفر هم په دغه سرنوشت اخته و. په دې ترڅ کې زما پخواني اشنا بناغلي عبدالعلي رسول زاده د سويډن د مالمو په ښار کې د (مورنۍ ژبې پښتو کنفرانس) په غونډو کې د گډون بلنه راکړه او راڅخه ويې غوښتل چې په دغه غونډه کې د افغانستان کې د ښوونې او روزنې د تاريخچې او هم يې پر څنگ د کورسو د ښوونکو د ځينو ستونزو په باب ورته وږغېږم. ورسره ښه مي کړه او دامي بودا پست ته د سفر يوه موقع هم وگڼله. له ځان سره مي وپتېيله چې د کنفرانس ترپاي ته رسېدلو وروسته به بودا پست ته ځم. د ۲۰۰۷ع کال د اپريل په پای کې د سويډن د مالمو ښار ته ورسېدم. ټاکل سوې وه چې کنفرانس د همدې مياشتې پر ۲۰-۲۱ ورځو جوړسي. په دغه ښار کې زما مور او منځوی وروهم اوسي. له هغوی سره مي هم له څو کلونو وروسته وليدل. او پرڅنگ مي په ټاکلو ورځو کې د کنفرانس په غونډو کې برخه واخيستله. په دې غونډو کې زما گډون د افغاني برخه والوله خوامثبت وبلل سو، چې طبيعي ده زما هم د خوښۍ سبب سو. مالمو د سويډن په جنوب کې يو کوچنی ښار

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دئ چي دسکانيا(Scania) په ايالت پوري اړه لري . د مالمو اوسېدونکي د ۲۰۰۶ع کال د احصايې له مخي په سلوکي شپږويشت مهاجرين (په بهرکي زېږېدلي) دي . دې ښارته له افغانستان ، يوگوسلاويې ، ډنمارک، عراق، پولينډ، بوزنيا، ترکيې، چيلي، ايران ، سربيا ، هند او نورو هيوادو څخه مهاجرين رامت دي . وايي چي د مالمو په ښار يوسل او ياتو کمونه (nationalities) اوسي . د افغانانو کميونيتي يې د يادوني وړده. دې ښارته لومړني افغان مهاجر د کندهار ښار د بابيانو د کورنۍ غړي دي . په مالمو کي اوس د افغانانو د وې فعالې اتحاد يې سته. د يوې اتحاديې مشرتوب يې د حبيب الله غمخور پرغاړه ده. غمخور دروزگان ولايت څخه راغلی مهاجر دی. د افغانستان پر حالاتو باندي پرله پسې تبصرې اوليکني په افغاني ويبپاڼوکي خپروي . زما اشنا دئ او يورا زما خلاص راته څرگندوي .

(عبدالعلي رسولزاده د دې کرښوله ليکوال سره)

تر کنفرانس وروسته مي د بودا پيست د سفر پروژې رامخته کړه . مور افغانانو ته دي خدای خیر راپېښ کړي ، په هر ځای کي چي اوسو ، خپله

پښتو! ستامیني بوداپست ته بوتلم

بې پروگرامي راسره ملگرې وي. د سفراراده کوو خو پلان ورته نه ترو. دلته خوچي څوک سفرکوي، د سفرورخ، په ټاکلي ځای کې د هوټل ریزرویشن، هورې دهرې ورځې مشخص پروگرام ټول دیوه ټاکلي پلان له مخې سره تنظیم کړي. خوداډول انتظام ته د پښتانه رسېدل، زماپه خیال څو نورو پېړیو ته اړتیا لري. بوداپست ته د سفر د سرنېسټې کارمې د ورور پرغاړه واچاوه. هغه اریان پخپل مصروف ژوند کې څوواړه دهغه دفترله ادارې ته ولاړ، چې بوداپست ته یې دگروپي سفرپلانونه سرنېسټه کول. خوزماد رخصتیوله ورځوسره دهغوی د پروگرام وختونه نه برابرېدل او په نتیجه کې مې تریوې اوونۍ زیات وخت په مالموکي تېرکړ او د رخصتیوله پوره کېدوسره سم مې مخ پرکاناډا ونيو. د مالمو شپې څومې په استراحت اوله مور او دوستانوسره په لیدنوکتوکي تیري سوې او بې تېري سوې څوهغه مقصدچې مادپښتوژبې تر کنفرانس وروسته ځان ته ټاکلی و، ترسره نه سو.

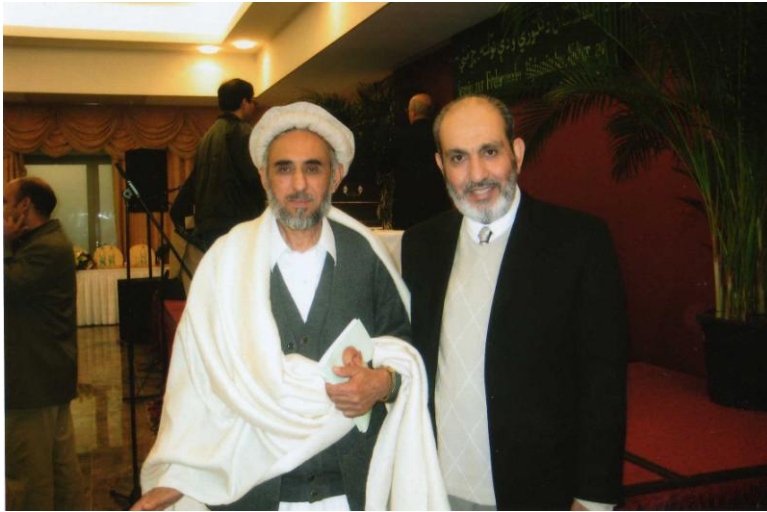
دهمدې ۲۰۰۷ع کال داکتوبرپر نونسمه نېټه په جرمني کې دافغاني کلتوري ودې ټولني دمعا صرافغانستان دجوړېدوددوه سوه شپېتم جشن دنمانځلو پروگرام دجرمني دکولن په ښارکي نیولی و او پرڅنگ یې دافغاني مورخینو (فیض محمد کاتب هزاره، میرغلام محمد غبار، احمدعلي کهزاد، علامه عبدالحي حبيبي او قاضي عطاءالله خان) په باب علمي کنفرانس په پام کې نیولی و. دې کنفرانس ته یې زه هم وربللی وم او ماته یې دکنفرانس په علمي برخه کې دفیض محمد کاتب هزاره دژوند او آثارو موضوع ټاکلې وه. کنفرانس ته له کابل څخه استاد حبيب الله رفيع اوسرمحقق عبدالله بختانی، له امریکې څخه پوهاند دوکتور حسن کاکړ، له سویډن څخه کانديد اکادميسن اعظم سيستاني، له څخه پوهنوال رسول باوري اوله انگلستان مانچسټر څخه استاد محمد اسحق نگارگر رابلل سوي وو.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دا ورمي نوله ځان سره ټينگ عزم وکړ، چي تر کنفرانس وروسته به بودا پيست ته هرومرو ځم. د سفر ټيکټ او هورې د هوټل انتظام مي د بناغلي زرین انځور پر غاړه واچاوه، چي کور يې ودان هغوی هم داکار سرته ورساوه. زه د اکتوبر پر اووه لسمه نېټه له کاناډا څخه د جرمني پر لور والوتم. د نيدرلینډ د امستردام په ښارکي تر لنډې تم کېدلو وروسته د جرمني د کولن ښار ته ورسېدم. د کولن ښار، چي جرمنيان يې د کوليون په شکل او انگرېزي ژبي يې بيا کولون ته ورته تلفظ کوي، د جرمني په ختځه برخه کي بن ته نژدې يونسکلی ښار دی. زه د کولن هوايي ډگر ته د په ورځ د سهار پر بجو ورسېم. زرین انځور مخکي لا ځان هوايي ډگر ته رارسولی او د منتظرينو په سالون کي راته ولاړو. ښه دميني روغېر مو وکړ. د مېلمنو پوښتنه مي ځني وکړه، و بويل: بختانی صاحب، رفيع صاحب او ډاکټر کاکړ صاحب دوی راغلي دي. نگارگر صاحب نن شپه راځي او سيستانی صاحب به سبا ته راورسيږي. له هوايي ډگر څخه زموږ له پاره تر ټاکل سوي استوگنځي پوري د شلو پنځه ويشتو دقيقو لار وه. هغه مو په خورا خواږه بانډار سره ووهله. زه چي تېر کال د کولن ښار ته د هوټلکي غورځنگ..... کي دگډون په نيامت راغلی وم، د ښاريه منځ کي مي ځان ته هوټل نيولی و، خو دا وارد کولن په پښتني کميونيټي کي يو د خير خښتن بناغلي فضل الرحمان تر ښارد باندي په پنځو جريبو کي يوه ودانۍ اخیستې ده چي د ودونو او خوښيو له پاره دوه عصري سالونونه، د مېلمنو له پاره يو کوچنوی هوټل، د کلتوري ټولني له پاره دفتر او د کنفرانس خونه او يو ښکلی مسجد پکښې دی. حاجي صاحب د کونړ ولايت له مخورو څخه دی او څه موده يې د ولايت مقام سرپرستي هم کړې ده. دی او زامن يې د پښتني اخلاقو ډېر غوره ممثلين دي. دی پخپله مينه ناک، خنده رویه، خوش صحبت ته او دروند پښتون دی. عمر يې تر پنځو شپيتو اوښتی دی. زموږ استوگنځي د حاجي صاحب په هوټل کي و.

پښتو! ستامیني بوداپيست ته بوتلم

(حاجي صاحب فضل الرحمان اوهوتک)

انځور صاحب تراطاقه پوري راسره ملگری و. زما کوته يې راوښووله او ترلازمولارښوونو وروسته يې رخصت واخيست ځکه دسباله پاره د غونډې زياتره کارونه ددوی پرغاړه وه. ماته يې دټولني کتابتون، چي ددې ودانۍ په کښتني پورکي و، راوښوواو ما هم دځان له پاره يوه ډکه غږکتابونه خپلي کوټې ته ځني راوخپړول. ترلږ دمي وروسته مي پر کتابوباندي راواچول اونورنوپوه نه سوم، چي څومره ساعتونه د کتاب له معشوقې سره لاس ترغاړه وم.

ترښه پوره استراحت وروسته مي جامې بدلي کړې. په دغه وخت بختانی صاحب اورفيح صاحب هم راپيدا سول. له بختاني صاحب سره څه کم دېرش کاله وروسته اوله رفيط صاحب مي دوه کاله وروسته بيا وليدل.

دبختاني له نامه سره دهجري شمسي دېرشمو کلونو راهيسي اشنايم. دغه وخت زه په کابل کي دخپل نيکه، مولوي صالح محمد هوتک سره

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

اوسېدم دمولوي صاحب مرحوم کورد کابل په کوټه سنگي کي و. کوټه سنگي دنوي ابادېدلو په حال کي وه. له مولوي صاحب سره په کور کي اروښاد عبدالخالق واسعي هم اوسېدی. دغه وخت مولوي صاحب په شورا کي دکندهار وکیل اود شوراد ریاست معین و. اروښاد واسعي صاحب په پښتو ټولنه کي رسمي وظیفه درلوده. د پښتو ټولني ودانۍ دپل خشتي جامع په مقابل کي دکابل رود پر شمالي غاړه دنادرشاهي واټ په خوله کي دپومبه وودوکانو پرسر واقع وه. دغه وخت دټولني رئیس اروښاد گل پاچالفت و. دا وخت زمادور وکتوب زمانه وه او واسعي صاحب به کله کله له ځان سره خپل دفتر ته بیولم. له اروښاد واسعي څخه مي په هماغه وروکتوب کي اورېدلي وه اوتر اوسه مي لاهم په ذهن کي دیوې خاطرې په توگه خوندي ده، چي وایي اروښاد مولانا سیفي به ویل:

دادپښتو ټولنه نه ده، دپختو ټولنه ده. له (پختو) څخه به یې مراد ټولني تردفترلاندي دپومبه پلورونکو دودوکانونه وه. دپښتو په ځینو لهجو کي دپومبه له پاره دپارسي ژبي دخیل لغت (پخته) کارول کیږي. دپومبه وودوکانونه د(دپختو دودوکانونه) بولي. دارازالتباسونه دپښتو ژبي په لهجو کي زیات دي. نوري ژبي هم دغه راز ملتبس کلمات لري¹. (۱) نه پوهېږم چي بختاني صاحب به هغه وخت په پښتو ټولنه کي غړیتوب درلود، که یا؟ خود کابل مجلې په زیاترو گڼو کي به مادهغوی په نامه شعرونه اومضامین لیدل. ښه ډېر کلونه وروسته چي ماهم دقلم او لیکني له شواخون سره تړون وکړ، بیامي نو دبختاني صاحب په باب، د هغوی دلیکنو په باب، د هغوی درسمي وظیفو په باب معلومات زیات سول. زما په کتبخانه کي د(تذکره الشعراء) هغه ټوک سته، چي

¹ دمولانا سیفي مرحوم له دې ادبي ظرافت څخه څو نتیجې راوړي او هغه داچي دپښتو په ټولو لهجو کي دخیل لغات سته اودایوه طبیعي ژبنی عملیه ده. دوهم داچي التباسونه هم په هره لهجه کي موندل کیږي.

پښتو! ستامیني بوداپیست ته بوتلم

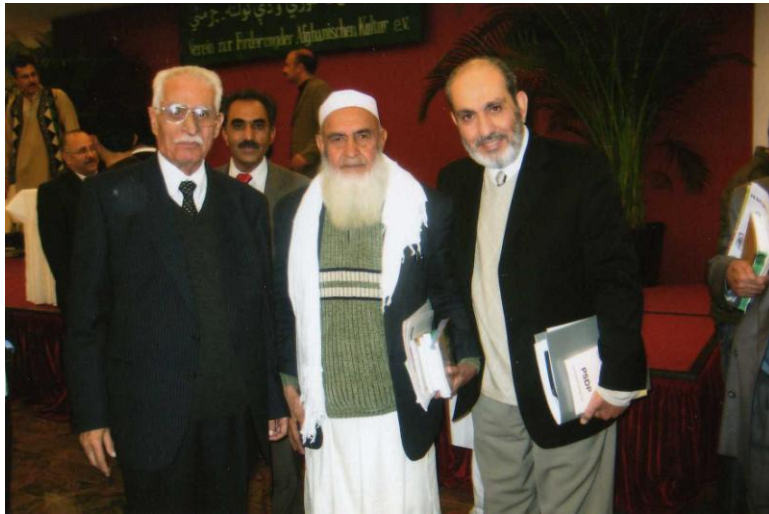
بختاني صاحب راته اهداء كړې او پخپل خط يې پر ليكلي يې دي: د پښتو ادبياتو ځوان محقق بناغلي معصوم هوتک ته، چه دمولوي صالح محمد نسبي او مسلکي بالاستحقاق وارث دی. په درناوي. عبدالله بختاني. کابل د ۱۳۶۷ د اسد ۲۵ مه.

تذکره الشعراء د سراج الدین خان سعید او مولوي صالح محمد هوتک گډه تالیف دئ، چي د بختاني صاحب په زیار په ۱۳۲۲ ش کال دامیر کروړ سوري د دوولس سوه پنځوسم تلین په ویاړ خپورسوی. د دې کتاب وعده يې هغه وخت د علومو په اکاډیمۍ کي راسره وکړه، چي زه د یو چا د لیدلوله پاره هلته تللی وم او وروسته د غوټۍ خاوري په لاس د باختر آژانس د پښتو څانگي ته، زما د کار د فترته راواستاوه. له هغي نیتي څخه مونو بیا نه وه سره لیدلي او دادئ اوس مو دنړۍ په یوه ډبر لیري هیواد کي، چي نه زما استوگنځي دئ اونه د دوی داوسپدلو مپنه، سره وکتل. خود اوارنه زه هغه (ځوان معصوم هوتک) یم اونه دی هماغه چت ږیر خریلی بختانی صاحب. نن زما په کونډۍ ږیره کي تر تورو وربښتو سپین ږبردي او د دوی په اوږده سپینه ږیره کي خو، چي دیوه نوراني روحاني سړي څېره يې وربخښلې ده، یو تورو ربښته هم نسته. بختانی صاحب چي اوس يې عمر تر اتیا کلونو او بنستی دئ، د پښتولیکوالو او شاعرانو د پخواني نسل په هغو څو وروستیو گوتوپه شمېر ژوندیولیکوالو کي دئ، چي اوس يې هم گوتي د قلم نیولواو خوځولوتوان لري. موربه پخپل استوگنځي کي د سبانه پړوخت ښه د خوند مجلس کاوه. پر سیاسي حالاتو، ادبي موضوعاتو او ورځنیو خبرو موبحثونه کول. بختاني صاحب دوینس زلمیتوب په غورځنگ کي د گډون ډېر بیانونه درلودل او زما سره داپوښتنه لاینحله پاته ده، چي ولي د دوی نوم د(وینس ځلمیان، دافغانستان یو سیاسي تحریک، چاپ ۲۰۰۰ع) کتاب په هغه لیست کي نسته، چي دوینس زلمیانود

پښتو! ستامیني بوداپیست ته بوتلم

غړوپه توگه راپېژندل سوي دي. دا کتاب دوینس زلمیانود غورځنگ یو فعال اومبارزغري اروانباد محمد علم بخرکي لیکلی دی.

دکولن په کنفرانس کي بناغلي بختاني صاحب دمرحوم قاضي عطاء الله خان دتاریخ په باب وینا وکړه.

(له ښي خوا: محمد معصوم هوتک ، سرمحقق عبدالله بختاني ، .....)

ددې سفرپه ترڅ کي مي دلومړي وارله پاره له استاد اسحق نگارگر سره وپېژندل . له لیکنواوتلويزیوني بیانوسره یې له پخواشناوم . په تصوف، عرفان، فلسفه، ادبیات اوتاریخ کي دپراخواوژورو مطالعاتو

² ددې کتاب لاسکښلي نسخه ماته اروانباد میرصاحب جیلاني خان الکوزي په کال په کوټه بلوچستان کي راوسپارله چي کابل ته یې اروانباد علامه رشادته یې دکتلودپاره ورسوم . دا کتاب ماله خان سره کندهارته یووړ او کابل ته زما سفرپه دغه وخت کي وځنډېدی اود کتاب مسوده مي بناغلي مولانا عبدالباري (زماداکازوی) ته ورکړه . نوموړي کتاب علامه رشادته ورساوه اوڅوورځي وروسته چي زه بیرته کوټي ته ستون سوم ، مدیر صاحب جیلاني خان ته مي د کتاب کیفیت په داسي حال کي بیان کړ ، چي نوموړی دخپل ورور پرفاتحه باندي ناست و.

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

څښتن دئ. په فصاحت او نطاقی کی پر ختمه ده. د وینا په وخت کی د افادې قوت په ستایلو ارزې. ماله پخواڅخه، هغه وخت چي لا په کابل په لوړو تحصیلاتو بوخت وم، داستادنگارگر سیاسي و فلسفي لیکنی په غیر دولتي جریدو کی لوستي وې. هغه وخت یې گومان کوم باختري تخلص کاوه. لیکنی یې تر نورو همزولو او همفکرولو پوري او عمیقې وې.

داکتوبر ۱۹مه سهار چي د چایو خورلو خونې ته ورغلم، بختانی صاحب، رفیع صاحب، کاکړ صاحب لادمخه هورې ناست وو. بناغلی غریب دناری په برابرولو بوخت و. داستادنگارگر پوښتنه مې وکړه، وپویل پخپل اطاق کی دئ. چانه دئ خبر کړی چي ناری په همدې خونه کی دئ. کاکړ صاحب مودته مخ را و اړاوه:

- په انگلستان کی یې وخت تېر کړی دئ. چي څوک یې یوځای ته ونه غواړي، پر خپل سر نه ورځي.

په دغه وخت کی یوځوان له مېزڅخه ولاړ سو اوځای یې یوه سپین زېري ته ورپرېښوو، چي سپینې جامې، کندهاری خامکي غاړه یې پرتن وه، کونډۍ زېره یې وه او گارگری ټوپۍ یې پرسروه. له مېزڅخه یو چاورنغ کړه:

- نگارگر صاحب پرېښه وخت راغلي. هرڅه تیار دي.

ماپه روغبرکي ځان وروښوو. دوهم واریې په غبرکي ټینگ کړم او وپویل:

- آثاردی لولم.

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

وروسته مونو په جرمني کې داستوگني پروخت تر ټاکلي غونډې وړاندي او وروسته هره ورځ سره کتل او د زړه خواله به موسره کوله. د غونډې د کنفرانس په برخه کې نگارگر صاحب ته د علامه حبیبې په باب د لیکني اوڅېړني بلنه ورکول سوې وه ، خودوی علامه مرحوم ته په پارسي ژبه یوه درنه دارادت قصیده ویلې وه او دهغې په لوستلو یې د غونډې غاړه وایستله. د غونډې د جوړوونکو او اورېدونکو هیله له نگارگر صاحب څخه په دې برخه کې زیاته وه ، خولکه چې دڅېړني له پاره یې وخت نه وموندلی.

(استاد محمد اسحق نگارگر له محمد معصوم هوتک سره)

دغه راز مې په دې غونډه کې له ځوان جرمن ژبپوه او ختیځ پوه ښاغلي سبستیان هاینه (Sebastian Heine) سره هم د پېژندگلوی کتنه وکړه . دغه ځوان ژبپوه او ختیځ پوه په پښتو ، پارسي ، بلوخي او د پامیر په ژبو باندې پوهیږي . په کنفرانس کې یې په پښتو ، پارسي او بلوخي ژبو خبرې وکړې ، دخپل ځان او وظيفې په باب وړغېد او دوینا په پای

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

کي بې وویل چي *کاشکي افغان وای* . ما پریځ کړه ، چي ته افغان بې اوزه دافغان په سترگه درته گورم ځکه چي هم په افغاني ژبو پوهېږي او هم مینه ورسره لرې . ډېر خوشاله سو . په دې باندي هم ډېر خوښ سو ، چي زه دکندهار په لهجه رېغېږم . ده وویل دکندهار لهجه ډېره لرغونې او خوږه لهجه ده . دی هم دکندهار په لهجه خبري کولې . ده راته وویل چي د(ښ ، ږ) رېغونه دخوشحال خان ترعصر وروسته په (خ ، گ) باندي اوښتي دي³ . سبستیان دکندهار په لهجه کي ددرختي ، سیب ، سایې کلمې ناسمي وبللې او دپارسي ژبي اغېزه یې وبلله . ما ورته په جواب کي وویل ، چي دکندهار په لهجه کي ددرختي اوسایې پرڅنگ دوني اوسیوري کلمات هم سته اوښاري کندهاریان یې لږ کاروي خود کلیو اواطرافو خلک یې ښه په پراخ لاس وایي . دغه رازمي دپښتو(درخته) او دپارسي (دَرخت) توپيرونه بیان کړ او دکلستر آغازي ځانگړتیا مي په (درخته) کي ورته تشریح کړه . ده خوښي وښودله خود(درختي) په کلمه کي یې دلومړي توري سکون دکندهاریو پښتنو تصرف و باله ده وویل دپارسي (دَرخت) پښتوته ننوتلې ده او کندهاریو یې له خپلي لهجې سره سم دپښتو قوانینو پریښتې ابتداء ورساکنه کړې ده .

ښاغلی سبستیان زماله لیدوڅخه خوښ سو او ایمیل پته یې د راتلونکو اړیکوله پاره راکړه .

³ ډاکټر پالوال هم پخپل کتاب معیاري ژبه کي د ننگرهار لهجه نوې بولي .

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

(هوټک اود سبستیان)

ددې کړنو تر لیکلو څو ورځې وروسته مې په ټول افغان ویبپاڼه کې د سبستیان هاینه په باب د پلوم انجنیر خلیل الله معروفې یو مضمون ولوست، چې د مارتین گنځ په قلم لیکل سوی او په شپيگل آنلاین کې خپور سوی او اوبناغلي معروفې په پارسي ژبه ژباړلی و. په همدې ورځ ماته د بناغلي سبستیان ایمیل هم رارسېدلی او زما د هغه ایمیل په جواب کې یې، چې ما پکښې دده د ژوند لیک غوښتنه کړې وه، د ۲۰۰۷ ع کال د نومبر پر لسمه راته لیکلې وه⁴:

گرانه بناغلي هوټک،

ستا سودنیکو پېرزوینو څخه یوه نړۍ مننه. زمانیکې هیلې او پېرزوینې هم و منئ. زما د پاره دوياړځای و، چې په دغه ښکلې غونډه (د کولن غونډه. هوټک) کې مې برخه واخیسته. هیله لرم چې پښتانه به په

⁴ دا ایمیل متن ما په پښتو الفبې اړولی دئ. اصل یې په لاتیني توری لیکل سوی دئ او تر همدې متن وروسته به یې ولولئ.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

راتلونکي کي هم خپلو کلتوري هلوځلوته دوام ورکړي ، ځکه چې تر اوسه پوري دنورو توجه پښتو ژبي ته نه ده اوښتې . زه به کيدای شي په اگست کي دراتلونکي کال ، په کاناډا کي د آرين پېژندنې په يوه نړيواله غونډه کي گډون وکړم . که دغه يون وشي نو هيله لرم چې تاسو هم ووينم . يوه اوونۍ وروسته په ويانا- اتریش کي همدا راز د پښتو ژبي په اړه يوه مقاله وړاندي کوم ، چې په هغې کي به ددغي ژبي زاړه جوړښتونه په گرامر او ويبي پانگه کي راپه گوته کړم ، چې ځيني هغه يو څو زره کاله سابقه لري . زه به خپل ژوند ليک ژر تر ژره درواستم .

په درناوي

سبستيان* زمري* هايڼه

+++++

Zhwandlik

From: **Sebastian Heine** (SHeine1@gmx.de)

Sent: November 10, 2007 9:34:16 AM

To: mhotak@hotmail.com

Security scan upon download

[cv Heine.doc \(28.2 KB\)](#)

Grana shaghelia Hotak,

stasu de neko pirzoyino tsekha yawa naRey manena. Zmaa neke Hile aw pirzoyine ham wumaney. Zma de para de wiyaR dzay wu ce pe dagha shkule ghunda ki mi barkha wakhista. Hila larema ce Pashtaane ba pe ratlunki ki ham khpelo culturi halodzalo ta dawaam warkRi dzeka ce ter osapori de noro tawadscho Pashto zhebe ta na da au shte. Ze ba kedeshi pe August ki de ratlunki kal pe Kanada ki de aryanpezhandene pe yawa naRiwala ghunda ki gaDoon wukRem.Ke dagha yun wushi nu hial larema ce tasu ham wuwinem. Yawa oweney wrusta, pe

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

Vienna/Otrish ki hamdarazde Pashto zhebe pe aRa yawa moqala wrande kawem, ce pe haghe ki ba de daghe zhebe zaRe dshoreshtuna pe gramar au waypanga ki ra pe guta kRem, ce dzine hagha yaw co zera kala sabeqa lari.

Ze ba khpel zwandlik zher ter zhera darwastawem...

pe dranawi

Sebastian "Zmaray" Heine

+++++

ښاغلي سبستيان ماته په کولن جرمني کي هم ويلي وه ، چي دی دلویدیځي لهجې پښتو وایي . په دغه رالېرلي متن کي یې ماته د(کي ، مي ، راتلونکي ، پوري ، درناوي) کلمې دلویدیځي لهجې له وینګ سره سمې ښکاره سوې ، خو په (کیدای شي ، وشي) کلماتو کي بیا د ختیځي لهجې اغېزه لیدله کیږي .

ډمارتین گنځ لیکنه ماته په زړه پوري ښکاره سوه او ددې سفرنامې لوستونکو ته به یې دهغې پښتو ژباړه وړاندي کړم . دا ژباړه د ښاغلي دیپلوم انجنیر خلیل الله معروفی له پارسي ترجمې څخه سوې ده .

پښتو خوږه ده او ورسره زیږه هم

دوه ویشتن کلن محصل چي پنځه دېرش ژبي یې زده دي . یوځوان پوه چي په دریو څلورو خارجي ژبو ورغېدلای سي . استثنایي تن گڼل کیږي . خود بن ښاریو محصل * سبستیان هاینه * هرکال څلور ژبي زده کړي دي .

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

او اوس يې پنځه دېرش بهرنۍ ژبې زده دي . له (آرامي) ژبې نيولې تر(اوزبکي) او ورباندې گرانې ژبې(پښتو) پورې .

سبستيان هايڼه ، د بن پوهنتون په کتابتون کې يې دخپل کار پر مېز باندې پر توکتابوته داشارې په ترڅ کې وايي: "يه، زه نابغه نه يم . دا صرف د زيار او تالاب نتيجه ده . زه هره ورځ لغتونه زده کوم او گرامر هره ورځ تکراروم . البته په دې ارزو نه کې ، چې د بورو ، پېچلو ، پېچلو وړبښتانولرونکي دوه ويشت کلن ځوان د ځان په باب کړې ده ، خورا ډېره تواضع پرته ده . ځکه هيڅ انسان نسې کولای چې له خارق العاده استعداد پرته دې څه د پاسه دېرش ژبې ، هغه هم د نژدې ختيځ اوليري ختيځ ژبې دي زده کړي . هغه ژبې چې دده (سبستيان - پ ، ژ) زده دي ، دادي :

لرغونې فارسي (فرس قديم) ، اوستايي ، پهلوي ، باختري ، سعدي ، ساکي ، پښتو ، پراچي ، اورمړي ، واخي ، يغنوبي ، سنگليچي ، ايشکامي ، اوسيتي (آسي) ، ايدغامنجي ، اردو ، هندي ، فارسي ، پنجابي ، سني ، کورمانجي ، گړدي ، بلوخي ، سنسکريت ، پالي ، گندهاري ، لاتين ، يوناني ، لرغونې آيرليندي ، منځنۍ کيمري ، گوتيک ، اوزبکي ، آرامي ، عربي ، فرانسوي ، انگليسي .

دده د ژبې زده کولو کارنامه اووه کاله وړاندې پيل سوه . دغه وخت ده د " هسن " ايالت د " فرانکن برگ " ښار په " ايدر تال " ښوونځي کې درست لوست او پنځلس کلن و . د " هومر " د اصلي متن د لوستلو پړوخت ورته معلومه سوه چې " يوناني " او " سنسکريت " يوله بله نژدې اړيکې لري . دې کار دده کنجکاوې راوپاروله او د " سنسکريت " ژبه يې په زده کړه . دی ، چې ديوه مورخ زوی دی ، څلور کاله وروسته يې درې څلور نوري

پښتو! ستامیني بوداپیست ته بوتلم

ژبي هم زده کړې او خوښ و، چي دسکويټ ته دتگ پرځای يې په دغه شان (علمي) کارلاس پوري کړی دی.

سبستیان هاینه چي کله دبکلوریا بری لیک په اعلی درجه باندي ترلاسه کړ، د* بن پوهنتون* ته شامل سواود* انډوجرمانیک* (د هندو جرمن ژبوادبیات) په اصلي څانگه او د* اندولوژی* (هندپوهني) او* سلتولوژی* (سلت پوهني) په فرعي څانگوکي يې تحصیل پیل کړ. داڅانگي له پخواڅخه بنکلي اوزره رابنکونکي څانگي دي. همدا اوس يې خپل دیپلوم څانگي ته سپارلی، چي په هغه کي يې* فعل*، په پښتوکي* څپرلی* دی. دا هغه ژبه ده چي دی ورسره دزړه له کومي مینه لري. دی* پښتو* دټول انساني ژوند موزائیک بولي او وایي: *پښتو* خوږه ده او ورسره زیږه هم. *پښتو* له یوې خوا تراندازې زیاته نرمه کېدلای سي او له بل پلوه ډېره زیږه او مردانه کېدلای سي. *پښتو* د ژوند څرگندویه ده، چيغی وهي، ژاري، خوښي کوي، ساندي وایي او مړینه تمثیلوي.*

پښتو د ژوند احساس دی

کله چي سبستیان دخپلي گراني ژبي* پښتو* نکل درته په مینه پیل کړي او دپښتو شعرونه دیکلمه کوي، سترگي يې ورسره په ځلېدوسي او پخپله په یوه بل جهان کي ډوب سي. بنایي دده پوهنتوني ملگروته به دارازهیجاني کیدل نابنده شانتته وي، خودی په هغوی باندي کار نلري او ده ته دا خبره يې توپیره ده چي نورکسان څه راز فکرکوي. دژبو دغه ماهر، چي تل يې درنې جامې اغوستي وي، بیایي هم د محصلی رنکارنگ ژوند غوره رننگ کړی دی. دی تقریباً هره ورځ له هغو افغانانو سره گوري، چي په المان کي يې ورسره پېژندلي دي، له هغوی سره د

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دوستانو ليدلوته ورځي ، په مېلمستيا ووكي يې برخه اخلي ، له هغوی سره دخدای او جهان په باب بحثونه كوي ، البته په الماني ژبه نه ، بلكي په پښتو .

ده له هغوی څخه داهم زده كړي دي ، چي پښتونه يوازي يوه ژبه ده ، بلكي دژوند درك هم دئ: * پښتو د پښتنو يوناليكلي فرمان دئ . يعني كه غواړئ رښتين واوسئ ، دننه نامه څښتنان سئ ، مېلمه پال سئ ، د دنېمانو په وړاندي زغم ولرئ ؛ نو په پښتو ورغېږئ . كله چي دهغوی په ژبه ورغېدل است ، په حقيقت كې له هغوی سره گډ سولاست . هڅه وكړئ دهغوی چلند درك كړئ او ويې منئ . او دغه ځای دئ چي بيانور كسان هم تاسي مني .*

دده دزياترو نويو دوستانو په زړه ته نه لويږي ، چي يو * غير پښتون * هم كولاى سي له هغوی سره پخپله ژبه ورغېږي او څرگنده ده ، چي همدا كارد دې سبب گرزې چي ده ته پخپله كړې كې ځای وركړي . البته سبستيان هم پرخپله كلاسيكه څېره سربېره ، دننه نيت څرگندولو په خاطر ، هڅه وكړه چي زېره پرېږدي او كله كله دملنډوپه توگه خپلي ږيري ته اشاره كوي او خپل څو تاره برېټونه چاته وربښي .

* افغانستان به زماله پاره يوه روڼيا وي *

دافغانستان حالاتو او دسبستيان هايڼه دژبو مهارت ته په پاملرني سره دده پرمخ ډېرې دروازې خلاصي دي ؛ له شركتونو نيولې تر مرستندويو سازمانونو پوري . په پوځي برخه كې خودالمان اردو لامخكي له ده څخه غوښتي دي ، چي په سيمه كې دژبو دتنوع په باب ويناوي وكړي . دى به

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

دا کارومني . ځکه ده ته دا خبره اهمیت لري چي د سیمي په باب خپل معلومات له نوروسره شریک کاندې .

خو دی دیوه ژبپوه له نظره ، دافغانستان د پرمختیایي مرستو او بیا رغاوني سیاست ته د شک او تردید په سترگه گوري . سبستیان پردې سیاست باندي د انتقاد په توگه وایي : * زیاتره پروژې په فارسي ژبه ، چي دافغانستان له دوورسمي ژبو څخه یوه ده ، سرته رسیږي . البته په فارسي ژبه خو په لومړۍ درجه کي دهیواد په شمال کي خبري کیږي او څرنگه چي دوولس میلیونه پښتان په جنوب کي په پښتوږغیږي ، په دې ډول له مرستندویو پروگرامونو څخه لرگته اخلې .*

دی خپله راتلونکې په تدریس ، څېړنو او پلټنو کي ویني اونه غواړي چي ځان په سیاسي او اقتصادي مجبوریتو کي راییسارکړي . دی بیربري چي که : * انسان یو ځل دغو قیوداتو ته ورننوت ، نورې د را وتلو ورونه تړل سي . * که ټول کارونه دده له آرزوسره سم پرمخ ولاړسي ، نو دی په پام کي لري ، چي دسړکال په پای کي به خپل د دوکتورا کار د * المان د خلکو د تحصيلي موسسې * له یوه بورس څخه په استفادې سره د لندن د مشهور بنار د * ختیځو او افریقایي مطالعاتو په ښوونځي * کي پیل کړي .

له هغه وروسته نویاتر ټولولو مړی هیله من دی ، چي دیوه پوه په توگه هغی سیمي ته ولاړسي ، چي په ژبويې پوهیږي او هیڅکله یې په هماغه سیمه کي ژوند نه دی کړی . دی وایي : * دیوه پوه په توگه ، زما لپاره به افغانستان یوه روڼه وي . سترگي یې بیا وځلېږي او وایي : * د هغو ژبو لهجې باید وڅېړلې سي ، چي تراوسه یې لا گرامرنه دی لیکل سوی ، نکلونه ، کیسې ، افسانې ، روایات او شعرونه ، دا ټول به زما د

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

ډېري دلچسپۍ وړ وي * په دې ډول هيله من دئ چې دافغانستان سياسي حالات ژر آرام سي اودى وکولای سي ، دمثال په توگه ، په کابل پوهنتون کي درس ولولي ، درس ورکړي او په خپرنه وکړي⁵.

*****

دغونډي په ترڅ کي مي له بناغلي فضل الرحمن فاضل سره هم لنډه ليدنه کتنه وکړه او خپل نوی چاپ سوی کتاب (بيدارگر عصر) يې راکړ. ماددغه کتاب ځيني برخي پخوا دانټرنيت له لاري لوستي وې . له ده سره مي ه دې برخه کي خبري وکړې . بناغلی فاضل په افغاني زلميو کي ښه عالم سړی دئ . (نوره تشریح - داچي زموږ خلک ديوچافضيلت اوپوهه دهغوی له سياسي عقايدوسره گډوي اويياقضاوت ورباندي کوي)

⁵ دامقاله وروسته بل چاهم په پښتو ژباړلي او په پښتو ويبپاڼو کي يې خپره کړې ده.

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

(دکولن دغونډې څاطره)

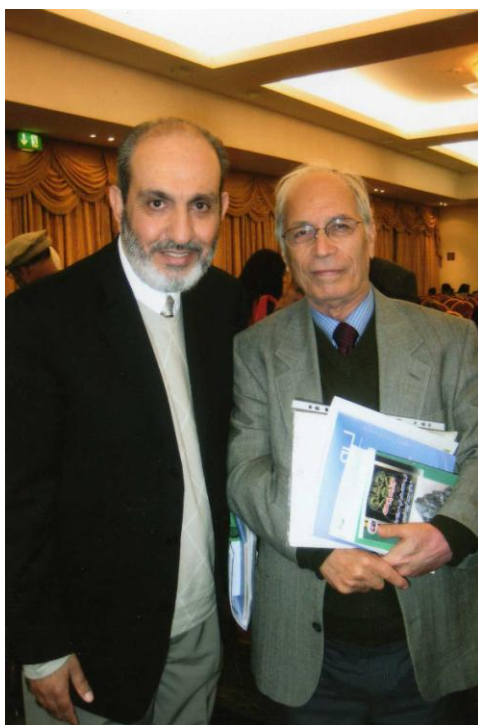

(له بنسې خوا: اکبر کرگر، محمد معصوم هوتک، زرين انځور دکولن غونډې څاطره)

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

(محمد معصوم هوتک او پوهاند د وکتور محمد حسن کاکړ)

(پوهاند حسن کاکړ او هوتک)

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

(محمد معصوم هوتک)

له سيستاني سره ليدني کتني:
(دخوشدل خان بارکزي په باب ، دملانسوپه باب اووروسته زموترمنع
په دې برخه کي دايميلونو تبادلې بايد په تفصيل سره بيان سي)

پښتو! ستامیني بوداپست ته بوتلم

(محمد معصوم هوتک او کانديد اکادميسن اعظم سيستاني)

د بوداپست کتنه

د ۲۰۰۷ ع کال د اکتوبر پر ۲۱ مه د جرمني له کولن ښارڅخه بوداپست (هنګري) ته ورسېدم. د شپې اته بجې شاوخوا وې چې په ټکسي کې مي د بوداپست ښار له مرکزڅخه څه قدر ليرې د (Dominik Panzio) هوتل ته ځان ورساوه. په کولن کې مو لوتکه لږڅه وځنډېدله او د سفر ستړيا يې يو څه رازياته کړه. ځکه مي په نوموړي هوتل کې خپلې خونې ته ژر ځان ورساوه او تر ځينو لنډو يادابنتو ليکلو وروسته بیده سوم. د بوداپست ښار ته مي د سفر اصلي مطلب د بوداپست د علومو اکاډيمۍ د کتبخانې کتل و. سبا وختي له خوبه را کښېنستم او ترچاپو وروسته مي د هوتل د مسټولي ښځې په مرسته اولارښوونه د نوموړي کتبخانې پته پيدا کړه. په ټکسي کې هغه ځای ته ولاړم. پر لاري د ښار سپرکونه ټول خالي وه. له ټکسي وان څخه مي د دې چوپي چوپتيا دليل وپوښت. راته و بويل چې دغه ورځ اوسپايې دمجارستان دنوي انقلاب د بري نمانځلو جشن دی او ښار ټول تړلی دی. ما ځني وپوښتل چې دولتي او ادارې ځايونه هم تړلي دي؟ و بويل، هو! گوياپه دې ورځ مي د

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

کتبخانې دکتلوله پاره هڅه او بویوره اوزه باید د اکتوبر تر ۲۴مې پوري انتظار وکارم. له وخت څخه په استفادې باندي مي د بودا پست ښار د لیدلوله پاره ددرې ساعته گڼت پروگرام تنظیم کړ. شپږو ویشته یورو مي د هوټل دفترته تحویل کړې او دورځي پر لس نیمي بجې مي په ښار کي د گرزېدلوه نیت تیاری ونيو. هواسره وه او ما پندې جامې له ځان سره راوړي نه وې. په هر صورت هوټل ته دگرځندوی ادارې مو ترپرلسو بجو راغی اوزه یې د بودا پست انټرکانټي نیتل هوټل ته بوتلم. له دغه ځایه مو په یوه ښکلې بس کي د ښارگروپي لیدنه پیل کړه. لارښوونکې په انگلیسي او مجاري ژبو دواړو پوهېدل او په دواړو ژبو یې تشریحات ورکول. ددې معلوما تونډیز ماداسي یادښت کړی دی:

د بودا پست ښار د ډاډنیوب رودیه واسطه پردو وېر خو پشل سوی دی. یوه برخه یې (بودا) اوبله یې (پيست) نومېږي. دواړه نومونه سلاویکه منشاء لري چې د (بودا) معنا (اوبه) او د (پيست) معنا (اور؟) ده. د بودا پيست ټول اوسېدونکي دوه میلیونه دي چې د هنګري د ټول نفوس په سلو کي لسمه برخه ده. په دوی کي ۲۵٪ سلو کي رومن کاتولیکان، دېرش په سلو کي پروتستانت او نور اقلیت دینونه او درې په سلو کي یې یهودیان دي. وایي چې د هنګري خلک په نهمه میلادي پېړۍ کي له آسیا څخه دې سیمي ته راغلي دي. دوی په لومړي سر کي د کوچیتوب ژوند درلود او په کړدیکو کي اوسېدل.

پر دې سیمه باندي په شپاړسمه - اووه لسمه میلادي پېړۍ کي عثمانی تورکانوزیات و کم یونیم سل کاله واکمني کړې ده خواوس ما له یوې کوچنۍ محفري ودانۍ پرته کوم تعمیرونه لید، چې د تورکانو د واکمنۍ دوختویادگار دي وي. ښایي د عثمانی امپراتوری تر زوال وروسته په قصدي توګه له منځه وړل سوي وي.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

(د بودا پيست ښار عمومي منظره)

ما پښين مهال موگښت بشپړسواو بیره خپل استوگنځي ته ولاړم . ورځ باراني وه ، له هوټل څخه دوتلوا مکنات مي نه درلودل . په داسې (داکتوبر ۲۳ مه ۲۰۰۷ع) هم د باران همداسي شرپ و شروپ و . پخپل استوگنځي کي مي دانټرنیټ درک وایست . خپل ایمیلونه مي وکتل . ښاغلي رو هیال د کندهار مجلې ته مضمون غوښتی و . جواب مي ورو لېږه او کاناډا ته مي تر رسېدو وروسته وعده ورکړه ، چي مضمون به ورو لېږم . ښاغلي نوزادي دوفامعصومي دهغي ليکني په جواب کي خپل ليکل سوئ مضمون رالېږلی و ، چي د قلندر مومند د پته خزانه فی المیزان د تایید په باب يې ليکلې وه . د تخنيکي ستونزوله امله مي مقاله نسواي لوستلای . مختصر ایمیل مي ورو لېږه^۶ . له کولون - جرمني څخه دراوتلو په وخت کي زرین انځور راته وویل چي له ده سره د ډاکټر نسرين (هماغه ډاکټر کاتونا ، چي زه يې له نامه سره د ډاکټر حبيبي د ایمیلوله لاري اشناوم) د تيلفون نمبرو ، خوځني بيخايه سوئ

^۶ په کاناډا کي مي تر راتگ وروسته ورسره بشپړه مکاتبه وکړه

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دئ. له ماڅخه يې وغوښتل ، چي بودا پيست ته ترسپدو وروسته ورته تيلفون وکړم ، ده به نمبر پيدا کړي وي او ماته به يې راکړي . ما چي له بودا پيست څخه هر څه تيلفونونه وروکړل ، کورته يې او موبایل تيلفون ته يې ، دده پرموندلو بريالی نه سوم . په کورکي مې له زوی سره خبري وکړې او هغوی راته وويل چي په کورکي نسته . که مي دانمبر موندلی وای ، مشکلات به مي ډېر حل سوي وای .

دما پښين خواته ورغ لږڅه رونا سوه ، اوريځي يوڅه سره ماتي سوي . دباران شدت لږڅه راکم سو . ترهوټل دباندي راووتم . شاوخوا اوگرزېدم . دې هيوادته حيران تللی وم . دوه نړيوال جنگونه ، دفاشيزم او کمونيزم تاراک پر تېر سوی و ، خو تاريخي ودانۍ اولرغوني آثار يې پرځای پاته وه . دخپلو خلکو پر ناپوهۍ مي افسوس وکړ ، چي ددين يا سياست په پلمه موده يوادد تاريخي آثار و بېخ و بنياد و کيښ . په ډک زړه خپل استوگنځي ته راغلم . دخواله څوک نه و ، چي زړه مي ورته تش کړي وای . دشعريکلو هڅه مي وکړه خوشعرويل ما غواړې؟ ولاکه مي وليکې . قريحي کورټ جواب راکړ . له ناکامه مي خوب ته پناه وروړه اوترسهاره پوري کله ويښ کله بیده په ځای کي غځېدلی وم .

سهارمي درونپه ليدلو خپل پروگرام را ياد سو ، راپاڅېدلم او تراودس ولمانځه وروسته مي په خره بيادسهارناري سالون ته ځان ورساوه . دسالون مسئولي مېرمني لاميزونه نه وه سره اوډلي چي زما له خوا ورته (Good Morning) وويل سواوډي په مجاري ژبه جواب راکړ . ناری مي راواخيست پر مېزباندي دبودا پيست ورځپاڼه پرته وه ، مخ و شا مې واړوله . عکسونه مې ترنظر تېر کړل . په ژبه خويې نه پوهېدل . چي ساعت اته بجې ښوولي زما بياله ټکسي وان سره علومو اکاډمي ته دتگ په لارکي دغره و د وره مجلس تود و . نهو بجوته شل دقيقې پاته

پښتو! ستامیني بوداپیست ته بوتلم

وې، چې د اکاډیمۍ په دروازه کې مې گام کښېښود. د هنګري د علومو اکاډیمۍ ودانې د ډانیوب رود پر ختیځه غاړه د روزویلټ په کوڅه کې واقع ده. په هنګري ژبه یې ادرس داسې دی:

Magyar Tudomalyas Akademia (MTA)
1051 Bp.1, Roosevelt Ters

(د هنګري د علومو اکاډیمۍ ودانۍ)

په اکاډیمي کې مې د کتابتون پوښتنه وکړه، چاراته وویل، چې لار یې د ودانۍ شاته په هابله کوڅه کې ده. هورې ورغلم. کوټ و بکس مې د دروازې ساتونکي ته تسلیم کړل او دیوه بل ساتونکي په مرسته د ودانۍ دوهم پورته، چې د کتابتون د مامورینو دفترونه راته ښکاره سول، وختلم. یوې مېرمنې په ماته وگوډه انګرېزي ښه راغلاست راته ووايه او ما هم خپل مطلب ورته بیان کړ.

وېویل: له کتابتون څخه د خوړو څوله پاره د استفادې اجازه غواړي.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

- يوه ورځ.
- لطفاً به پنځه سوه فروخته تحويل كړئ.
- پرسترگو.

پيسې مي وركړې، رسيدې راکړاود ساتونکي په لارښوونه بيرته د اکاډيمۍ اصلي ودانۍ ته ولاړم اوهورې يې دکتابتون د اورينټل څانگې لورۍ راوښوداوزه هم سمدلاسه ورننوتم. په رشتيا چي ختيځه څانگه وه. دالماريو شکل وښه اوپه دروازوکي کندنکارۍ يې ټول د ختيځ مدنيت نمايندگي کوله.

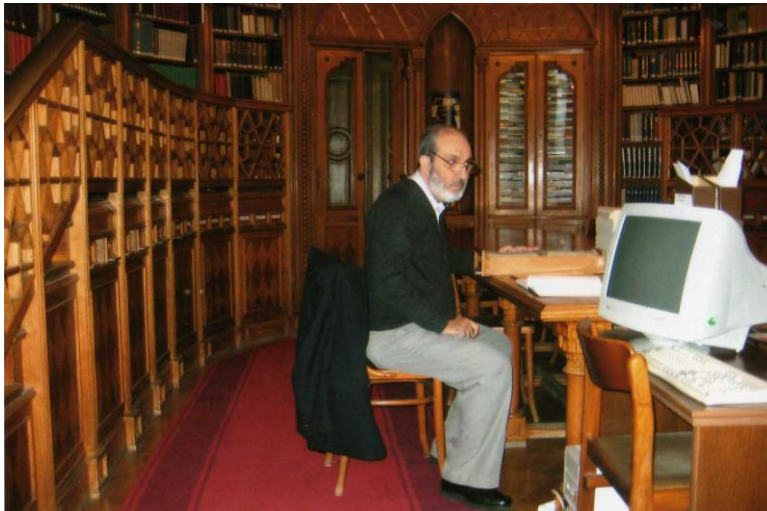
له بده مرغه دمستولي مېرمني يې له يودوومتحدالمالو خبرو پرته بل څه نه وه زده.

- کوم کتاب دي په کار دي؟
- نمبر يې لري؟

اوبس. اوږې يې پورته وغورځولې. گويا څه مرسته نه سم درسره کولای. ورته ومي ويل:

- گوره، زه له کانادا راغلی يم. دلته مي دوې ورځې درخصتۍ له اسيته ضايع سوي دي. اوس فقط همدا يوه ورځ لرم اوسل مطلبه. بخښنه غواړم، که يوبل څوک چي په انگليسي کي مشکل ونه لري، راپيدا کړئ.

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

(دهنگري د علومو اکاډيمۍ د ختيځ پېژندنې خانگه)

په همدې ترڅ کي يونسکلی ځوان را پيدا سو. پر مېرمني هم دخوښۍ خپې راماتي وسې. ځکه زماله جنجاله خلاصه سوه. پر شونډويي موسکاخپره سوه. ځوان په ډېره فصیحه انگرېزي دهر راز مرستي تياری وښود او ماورته د(کوردي ودان) جواب ورکړ. بيامي نو خپل مطلب داسي ورته بيان کړ:

- زه راغلی يم چي ستاسي په کتابتون کي د (Armin Vambery) ارمين وي مېرني د ختيځو نسخو کلکسيون وگورم. تاسي راسره څه مرسته کولای سئ؟

ځوان په جواب کي راته وويل چي ارمين وي مېرني رشتيا هم له دې کتابتون سره دزرگونو ټوکوپه شمېر مرسته کړې ده. نوروکسانو هم مرستي کړي دي. دويمېرني دمرسته سويو کتابو کتلاگ له بده مرغه جوړسوي نه دي. له هماغې بلي مېرمني څخه يې ديوې جعبې دراوړلو غوښتنه وکړه او هغې هم راوړه. د کتابتون د کتابو کارډونه پکښې وه.

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

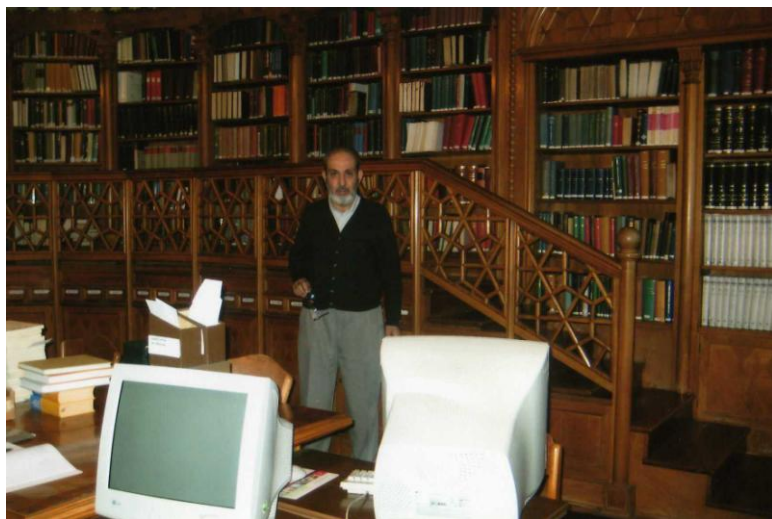
ځوان راته وویل چې له ۱۹۸۲ ع کال وروسته چې کوم کتابونه دلته راغلي ، هغه آنلاین رجسټر سوي دي ، خو تر دغه کال وړاندې کتابونه لاپه هماغه پخواني سیستم باندې دکارتونوپه شکل تنظیم دي . هیله ده چې ستاسې یې دکتلوچم زده وي . مایه زړه کي ورته وویل چې : زوروره ! زماخته دکوندل خان له ملکه اخیستل سوې ده . زه په اولنیو سیستمولابنه پوهېږم . شکر دئ ، چې له کمپیوټري سیستم څخه د استفادې غوښتنه دي نه ده راڅخه کړې . بیاباه مې څه کولای ؟ زماپه کور کي اولادونه لازماله لاسه ترپزي رسېدلي دي . ځکه شل واره دیوه سایټ دخلاصولو ، یا دیوې کمپیوټري عمليې دسرتو رسولو چل را وښيي خو پردوهم قدم بیازو وازه خوله ورته ولاړیم اوبیامي دوی ته چیغې وي ، چې هلئ ! تاسې راسئ . داڅه چم په وسو ؟ دوی خواران له مجبوریتو ترهغوپوري راته ناست وي ، چې زه خپل مقصدته رسېږم ، بیامي نویوازي پرېږدي .

دکارتونوکتل مې له سرڅخه پیل کړل . ځوان مخکي لاراته ویلي وه ، چې ددې کارتوډېره برخه تورکي کتابونه دي اولرپې پارسي دي . رشتیاهم داسې وه . دکتاب نوم په پارسي لیکدود اولاتیني الفبا دواړو لیکل سوی و . ټول مې په دقت سره وکتل ، دزیاترونومونه مې یادانست کړل . کله چې مې دځینوکتابودکتلوغوښتنه له نوموړي ځوان وکړه ، راته وبویل چې تاسې میکروفیلم کتلای سئ اودهغه دکتلوله پاره باید اپاینټمینټ جوړسي . داپاینټمینټ جوړېدل ورځ دوی په برکي نیسي . مایه خبرواولیکنوکي دامتل ډېرراوړی دئ ، چې (کډي مې باریرې ، زوی مې راملاکړه) ، اوس هماغه کانه په ماوسوه . له ناچاریه مې دهماغوکارتونوپه کتلوباندې اکتفاء وکړه ، اوددې لاندې کتابونومونه ځیني رانقل کړل چې ښایي په راتلونکي کي دنوروافغانی محققینوپه دردوخوري :

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

د کتابونو نومونه:

عبداللہ هاتفی (خوتوکہ)	- تیمور نامه
عبدالنبی ابن حلف	- ساقی نامه
ابوالفضل	- اکبر نامه
ابوالفضل	- عیار دانش
امیر خسرو	- قصه چهار درویش
امیر خسرو	- هشت بهشت
امیر خسرو	- دیوان
انوری او حدالدین علی	- دیوان
فریدالدین عطار	- پند نامه
فریدالدین عطار	- تذکره الاولیاء

(د هنګري د علومو اکاډيمۍ د ختيځ پېژندنې خانګي کتابتون)

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دولت شاه ۹۷۹ھ = ۱۵۷۱ع	- تاريخ نادر شاه
فردوسي (شپربېلابېلي نسخې، بلاتاريخ)	- تذکره الشعراء
فرشته	- شاهنامه
غزالي	- گلشن ابراهيمي
جامي	- کيمياي سعادت
جامي	- سجه الابرار
جامي	- يوسف وزليخا
جامي	- نفحات الانس
جامي	- بهارستان
جامي	- ديوان
کاشفي حسين واعظ	- انوار سهيلي
کاشفي حسين واعظ	- اخلاق محسني
ميرزا مهدي استرآبادي	- تاريخ نادري
ميرخواند	- روضه الصفا
ابن مقفع	- کليله ودمنه
جلال الدين رومي	- مثنوي
نسيمي سيد جمادالدين؟	- ديوان
نظامي	- خسرو و شيرين
نظامي	- اسکندرنامه
سعدي	- بوستان
سعدي	- گلستان
سعدي	- کليات
صايب	- ديوان
سلطان ولد؟	- رباب نامه

د کار توټولي نسخې چي ما وشمېرلې نژدې دوه سوه ټوکه سوي.

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

د تورکي ژبي برخه ډېره غټه وه او په هغه کې د (شرح قصیده برده) د سلیمان ابن عبدالرحمن او (نصاب الصبیان) د ابونصر فراهي مي پکښې وليد.

دغه رازمي د اکاډيمۍ د اورینټل څانگي په باب د لاندي معلومات ترلاسه کړل:

د هنگري پوهانو په ۱۹۲۲ع کې د ختيځو کتابو د کلکسيون پر اړتيا باندې خبري کړي وي او بيا په ۱۹۴۸ع کال کې دوباره پرېغېدلې وو. خوددوی دې هيله هغه وخت د عمل جامه واغوستله، چې په ۱۹۴۹ع کال کې د هنگري د علومو اکاډيمۍ له سره جوړه سوه. د اکاډيمۍ زړه مانۍ، چې د دوهمې نړيوالې جگړې په وخت کې زیانمنه سوې وه، په دغه کال له سره ترميم سوه او د کلکسيون د خوندي کولو له پاره د لومړي پوځي جنوب ختيځ اړخ وټاکل سو. ختيځ کلکسيون چې په هغه وخت کې يې ختيځ کتابتون (Oriental Library) باله، په ۱۹۵۱ع کال کې د هنگري د علومو اکاډيمۍ د کتابتون د يوې نوي څانگي په توگه پرانيستل سو او همدارنگه په هنگري کې د ختيځو مطالعاتو د کتابتون اصلي منبع سوه.

د دې څانگي لومړي کارونه د لازلوراسوني (Laszlo Rasonyi) له خوا سرته ورسېدل. نوموړی تورکپوه و او له ۱۹۵۱ع کال څخه يې تر ۱۹۶۱ع کال پورې لس کاله د دغه کلکسيون د مشري په توگه کار وکړ. ده د کتابتون ختيځه زېرمه د اکاډيمۍ د کتابتون، چې په ۱۸۲۲ع کال کې جوړسوی و، له پخوانيو برخو څخه راغونډه کړه. د کتابونو او ورځپاڼو د مجلو کتلاگونه يې د الفبې په ترتيب سره اوډل. ختيځي خطي نسخې يې هم دې څانگي ته رانقل کړې.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دا کادي می دغه زېرمه د هنگري پوهانو، سياحانو او څېړونکو له بسپنو سويو کتابو څخه منځ ته راغلي وه. خودختيځ کلکسيون اساسي برخه د دانيال زيلاگي (Daniel Szilagyi) له خطي نسخو، د ډيويد کافمان (David Kaufmann) له عبري کلکسيون، دارمين وييمبري (Armin Vamery) له کتابونو او خطي نسخو، د سانډور کيگل (Sandor Kegl) او اوريل ستيين (Aurel Stein) له کتابتون او د اگناک گولډزيهر (Ignac Goldziher) له مکاتباتو څخه جوړه سوې ده. د څانگي د پراښتلو په وخت کي د کلکسيون ټول شمېر پنځلس زره کتابونه، څه د پاسه يونيم زر خطي نسخې او يو شمېر اخبارونه او مجلې وې.

ددې څانگي د آثارو په شمېر کي د ۱۹۲۱- ۱۹۷۲ع کلونو په ترڅ کي خورازيات بدلون راغی. ډېر آثار ورته وپيړودل سول او د تبادلوي اړيکو له لاري ورته زيات شمېر مواد ورسېدل. په دغو کلونو کي د کلکسيون مشري د منگولپوه لاجوس بيس (Lajos Bese) پر غاړه وه. ترده وروسته د څانگي مشري ايرانپوه مېرمن ايوا اپور (Eva Apor) ته ورسېده. ددې د مشرتوب په وخت کي د کتابتون د نشراتو لړۍ بڼه پرمخ ولاړه.

اوس به بده نه وي چي ددغي څانگي د لومړنيو اساسي بنسټ ايښوونکو او د هغوی له خوا د بسپنه سويو کتابو او نسخو په باب هم لنډ ورغږې و⁷. (۱)

⁷ د معلومات له هغي کوچنۍ رسالي څخه په لنډ ډول راژباړل سوي دي، چي (Oriental Collection - Library of the Hungarian Academy of Science) نومېږي او په ۱۹۹۷ع کال د هنگري د علومو اکاډيمي له خوا په بودا پيست کي چاپ سوې ده.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

SZILÁGYI Dániel (1830–1885)

دانیال زیلاگی (۱۸۳۰-۱۸۸۵ع)

د دانیال زیلاگی (Daniel Szilágyi) کلکسیون:

دانیال زیلاگی (۱۸۳۰ - ۱۸۸۵ع) د الهیاتو عالم و. دی دهنګري د خپلواکۍ جګړې (۴۹ - ۱۸۴۸ع) ترپای ته رسېدو وروسته استامبول ته مهاجراو هورې د مرګ تر وخته پاته سو. هورې یې تورکي ژبه ډېره ښه زده کړه او د تورکي ترجمان په توګه د (ملا دانیال) په نامه وپېژندل سو. له تورکي ادبیاتو سره یې مینه پیدا کړه. یو کوچنی کتاب پلورنځی یې پرانیست او د تورکي خطي نسخوپه راغونډولو یې پیل وکړ. دده پلورنځی خوراژرد نادر و او مشهورو خطي نسخوله امله مشهور سو او

پښتو! ستاميني بوداپيست ته بوتلم

زياتره علماء او پوهان به هرکله ورته راتلل. ارمين ويمبري (Armin vambery) او اگناک کونوس (Ignac Kunos) هم څو ځلي دې دوکان ته وربلل سوي و. د دانيال زيلاگي تر مرگ وروسته دي ارمين ويمبري خيربوسې ، چي دده په تلابن د دوکان خطي نسخې دهنکري د علومو اکاډيمي ملکيت وگرځېدلې. دغه کلکسيون د اگناک کونوس له خوا واردواري معرفي سو. په هغه کي پنځه سوه خطي نسخې وې ، چي په هغوکي څلورسوه اته دېرش په تورکي ژبه اونوري يې په پارسي او عربي ژبو وې. ددغه کلکسيون مواد تر ننه پوري دختيځي څانگي د کلکسيون د تورکي نسخوزېه گڼل کيږي. د تورکي ژبي زياتره خطي نسخې يې د عثماني امپراتوري اودغه راز په هنگري کي د عثماني واکمنۍ تاريخونه دي. په هغوکي تواريخ آل عثمان او تاريخ انوري هم شامل دي. تر دوه سوه زياتي نسخې يې دادبياتوپه برخه کي دي ، چي په هغوکي د تورکي شاعرانو ديوانونه ، تذکرې اودغه راز دنظامي ، فريدالدين عطار آثار شامل دي.

Ármin VÁMBÉRY (1832–1913)

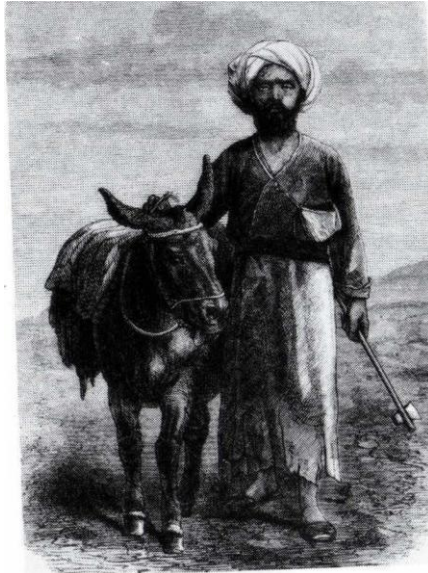

ارمين ويمبري (۱۸۳۲ - ۱۹۱۳ع)

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دويمبري (Vambery) کلکسیون:

دارمين ويمبري (۱۸۳۲-۱۹۱۳ع) ميراث (دده په باب موددعوت ويپاني په حواله ځيني مطالب وړاندي بيان کړي دي) دده دزوی رستم ويمبري له خواد هنگري دعلومواکاډيمی ته وبخښل سو. پخپله ارمين ويمبري د هنگري دعلومواکاډيمی دمدیره هیئت غړی اوداکاډيمی افتخاري غړی هم و. دده په کلکسیون کي شپږسوه شپېته کتابونه پراته دي چي په هغو کي شپږپنځوس قلمي نسخې دي. دقلمي نسخوزياته برخه يې په تورکي ژبه دي خو پرخنگ يې يوولس ټوکه پارسي نسخې هم سته. په هغو کي بدايع اللغات (دنوايي تاليف) ، اودمجموعه محمودپه نامه دقاجاري عصر دشاعرانو تذکره (دمحمودميرزا قاجار ليکنه) سته . دويمبري دکلکسیون دپارسي خطي نسخوفهرست دا يو اپور (Eva Apor) په قلم په ۱۹۷۱ع کال خپورسوی دی.

(درويش ويمبري)

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

KÉGL Sándor (1862–1920)

کيگل (۱۸۶۲-۱۹۲۰ع)

د کيگل (Kégl) کلکسيون:

ساندور کيگل (۱۸۶۲ - ۱۹۲۰ع) دارمين ویمبري شاگرد اوپه بوداپست پوهنتون کي دپارسي ژبي لومړی استاد و. دی خوبعدي شخصیت و، ډېره شتمني يې وه اودهنگري دعلومو اکاډيمی سره يې نژدې اړيکي درلودل. دی لومړنی سړی و، چي دنوموړي اکاډيمی د تورکي، پارسي او عربي خطي نسخو کتلاگ يې وکښ او دا کتلاگ تراوسه لاهم داستفادي وړدی. دی چي مړسو (۱۹۲۰ع)، خورادرنه کتبخانه يې پاته سوه، چي يوولس زره ټوکه کتابونه پکښې وه. دا ټول کتابونه په ۱۹۲۵ع کال کي دده دوروريانوس کيگل (Janos Kégl) له خوا اکاډيمی ته وبخښل سول. ددې کتابوهغه برخه چي په ختيځو ژبو

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

وه ، داکاډیمۍ دختیځي خانگي کلکسیون ته ورنقل سول . په دغه کلکسیون کي دکیگل ترکتابو دمخه شپيته خطي نسخې په پارسي ژبه وې ، چي پرهغو باندي دکیگل دکتابتون نوري نهه پنځوس نسخې هم پرزياتي سوې . ددغونسخوکتلاگ لا پخوا دکیگل له خواترتیب سوی و . په دې نسخو کي دحافظ ، انوري ، امیرخسرودهلوي دیوانونه ، دنظامي خسرووشیرین(دوې نسخې) اودلغت پوهني ، گرامر ، نجوم او طب په باب ځيني نسخې شاملې وې . ددغه کلکسیون ډېره لرغوني خطي نسخه (پارسي کليله ودمنه) هم دکیگل په کتابتون اړه درلوده .

دهنگري دعلومو اکاډیمۍ دختیځو ژبو په خانگه کي دعبري ژبي خطي کتابونه (دکافمان کلکسیون) ، دتبتی ژبي خطي نسخې (دکسوما کلکسیون) ، دمنگولیايي اومنچوژبو خطي آثار اونوري په زړه پوري خطي ټوټې اوسندونه خوندي دي .

په وروستیو کلونو کي دهنگري دعلومو اکاډیمۍ دختیځي خانگي ته خورازيات آثارپیرودل سوي ، بخنبل سوي اورا ورل سوي دي . اوس یې دکتابونو ټول شمېر یولک ټوکوته رسیږي ، چي په هغو کي یوولس زره دمجلو او جريدو کلکلسیونونه اونژدې پنځه زره ټوکه خطي نسخې لري . لکه وړاندي چي هم وویل سول ددغو خطي نسخودودیزکارتی کتلاگ تراوسه لاهم داستفادي وړدی خو هغه کتابونه چي تر ۱۹۸۶ع کال وروسته کتابتون ته راغلي دي ، له آنلاین لاري څخه هم ترلاسه کیدلای سي .

ددغه کتابتون پارسي برخه باید دافغاني پوهانو ترنظرهم تېره سي ، خوماچي دپښتويه آثارو پسي ودغي ليري سيمي ته داوسپني خپلی په پښوکړي وې ، له بده مرغه تش لاس راستون سوم .

پښتو! ستامیني بوداپیست ته بوتلم

ډاکټر کاتونا (نسرین) چي مورته دپتي خزاني دپلي خطي نسخې څرک په همدې کتابتون کي دویمبري په کلکسیون راکړی و او کښلي یې وه ، چي دغه نسخه دچنگیزنامې په یوه هراتي نسخه کي دننه پرته ده ، ماله بده مرغه دچنگیزنامې په نامه کومه نسخه هم دکتلاگ په کارتو کي ونه موندله . په کارتو کي مي د عبدالله هاتفي دتیمورنامې خونسخې په سترگه سوي ، خودچنگیزنامې پرنسخه مي سترگي ونه لگېدې .

دهمدې کال په اکتوبر اونومبر کي مي دارمین ویمبري دوه کتابونه ، چي (Sketches of Central Asia) او (Travels in Central Asia) نومبري ، ترلاسه کړل . په دوهم کتاب کي مي دده دهرات دسفریبان (څورلسم فصل م له ۲۲۹مخ څخه تر ۲۸۵مخ پوري) ولووست ، چي لنډيزيبي داسي دی:

ددې بیان په سر کي د * جلگه هرات * دښکلا په رغیږي اووایي داچي هرات * جنت صفات * بلل سوی دی ، په رشتیا سره هم دغه سیمه په زړه پوري سمسوره سیمه ده . وروسته نودی دهرات دمصلاوو ، دمنارونو لنډه یادونه کوي اولیکي چي دی دهرات ښارته د(اراک) دروازي له لاري ننوت. وروسته دښار د بازار ، دهغه داوسېدونکو ، کلا ، دافغاني عسکرو ، دهغوی دیونیفورم اوترمین په باب نسبتاً اوږدې څرگندوني لري . ورپسې دخپل نیستم مالي حالت په باب رغیږي اولیکي چي خپل دسپارلی خړیبي په څو غرانه خرڅ کړ او دورځي گوزاره یې په وکړه . دی مجبور و ، هغه کاروان ته معطله سې چي مشهده دتگ له پاره یې تیاري نیوله . خودنوموږي کاروان دتگ له پاره دټاکلونو فروشمېر بشپړ سوی نه و او په دې خاطر ویمبري مجبور و ، چي یوڅه انتظار باید وکارې . په دې ترڅ کي خبرېږي چي دخراسان دوالي استازی محمد باقرخان

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

هرات ته دخوان شهزاده (محمد يعقوب خان) دمبارکي له پاره راځي او ژربيره تهران ته ستنيږي. ويمبري هڅه کوي له دغه اسنازي سره ترتهرانه پوري ملگري سي. دی استازي ته خپل مالي حالت بيانوي خو هغه غورځونه پرنيسي اوله بيابيا يادوني سره سره يې بيا هم له استازي سره دملگرتيا امکانات نه برابرېږي. آخرله ناچارې څخه دکاروان انتظار پرخان مني. دی له هري خوا مایوسه کيږي خو په دغوسختو حالاتو کي يوازي شخص چي دده په دادرسيږي او دده د مابنام دټوک له پاره په بازار کي گدايي ورته کوي، هغه ملا ثحق نومی يواغان دئ. دی له ملا اسحق سره د شهزاده محمد يعقوب خان دربار ته ورځي.

د سردار محمد يعقوب خان په باب ويمبري ليکي چي نوموړی په چار باغ کي اوسي، په هغه ماني کي چي ميچرټاډ (Major Todd) پکښې اوسېدئ. شپاړس کلن زلمی دئ چي دپلار، امير شير علي خان ترپاچا کېدلو وروسته دهرات دفتح سوي ولايت دچاروواکمن گرزول سوی دئ. پلار يې ترپاچا کېدلو وروسته سمدلاسه مخ پرکابل و خوځېد چي وکولای سي دخپلو نورو وروڼو دراوراندي کېدلو مخه ونيسي.

ويمبري دمخه تردې چي له ملا اسحق سره د سردار د ليدلو له پاره ټاکلي سالون ته ننوزي، لومړی درسالي د عسکرو د تمرين ننداره کوي او هغه دپرستايي وروسته سالون ته ننوزي. هورې ويني چي دسالون په دروازه کي يوشمېر نوکران، عسکراو عارضين ولاړ دي. دی دخپلي غټي قلندري بگړۍ او ملنگۍ قواري له برکته بې له کوم خنده سالون ته لار پيدا کوي. دسالون دننه جريان يې داسي بيان کړی دئ:

شهزاده پريوې بازولوونکي چوکۍ باندي ناست دئ. نبي اړخ ته يې وزير (ناظر نعيم) او دهغه څنگ ته نور افسران، ملايانا وهراتيان ناست

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دي. په هغوی کي امام وردی خان ایرانی هم دی چي دکومي درغلی له امله له مشهد (جام) څخه هرات ته راغلی دی.

ویمبري لیکي چي ده له خپل درویشي حالت سره سم سلام و اچاوه او شهزاده ته وروراندی سو. ځان یې دده او وزیر ترمنځ ځای کړ، وزیر یې په پښه پوري واهه او کښېنوست. دده دې عمل حاضرین وځنډول. ده لاسونه ددو عاپه شکل پورته کړل او ددو عاپه ویلویې پیل وکړ. ددو عا ترختمېدلو وروسته چي حاضرینو دآمین په ویلوسره لاسونه پر خپلو ږیرو باندي تېرکړل، شهزاده له خپلي چوکۍ څخه یوڅه راپورته سو او په داسي حال کي چي په ځیر ځیریې راته کتل، په لوړ او ازیې وویل:

”والله بالله شمانا گلیس هستید. د شهزاده دغه ناڅاپه ټوکه د حاضرینو په کټ کټ خندا باندي بدرگه سول. شهزاده له خپلي چوکۍ راوغورځېد او زما منځ ته کښېنوست، په داسي حال کي چي د ماشوم په شان یې چکچکي کولې او گویاله خپل کشف څخه ډېر خوشحاله و، په لوړ آواز وویل: حاجي! قربان دي سم راته ووايه چي آیاته انگلیس نه یې او ځان دي الیش کړی نه دی؟“ ویمبري زیاتوي: د شهزاده دا حرکت دومره ماشومانه و، چي افسوس مي وکړ، ولي مي دا هلک همدا سي غافله پرې نښود. دی وایي، په دغه وخت کي مي د افغانانو د مذهبي تعصب بېرته په زړه ننوتله او ملامت هم نه وم. خو په جواب کي مي ورته وویل: تاسي پوهېږئ، څوک چي حتی په ټوکوکي هم یوه مومن ته د کافر خطاب وکړي، پخپله کافر کیږي. چټی (خیر) مي په لاس را کړه چي ځم پر خپله تره باندي.

ویمبري ورپسې لیکي چي دده جدي څېرې او دنوموړي حدیث بیانولو ځوان شهزاده بالکل له پارکاله و اچاوه. په څېر بدلې مغزي پر خپل ځای

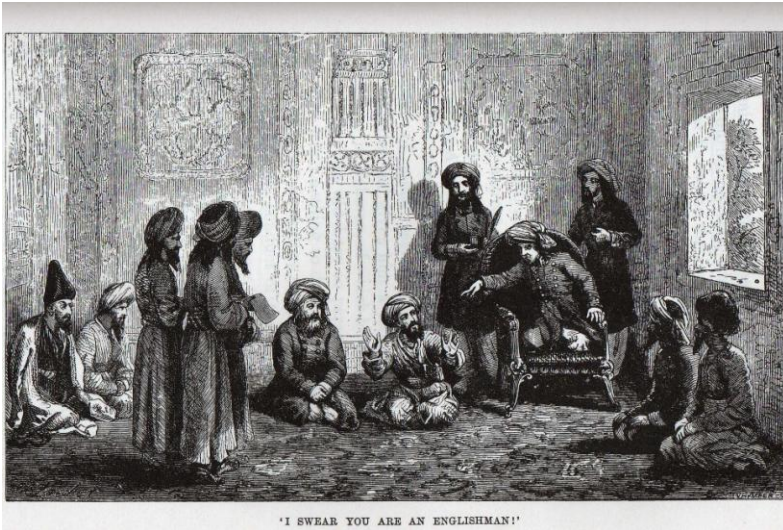
پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

بیرته کښېنوست اوزیاته یې کره: *ماهیکه د یوه بخارایي حاجي دغه شان خېره نه ده لیدلې. *ویمبري وایي چې ما په جواب کې ورته وویل چې *زه بخارایي نه یم بلکې استامبولی یم. *وروسته نو شهزاده ته خپل تورکی پاسپورت ورنېکاره کوي. شهزاده ته دده داکا اکبرخان د زوی جلال الدین خان کیسه کوي چې په ۱۸۲۰ع کال په مکه او استامبول کې و او د سلطان له خوا یې تودهرکلی سوی و. دده پاسپورت لاس پر لاس کیږي او حاضرکسان یې اصلیت تاییدوي. تردې وروسته د شهزاده وضعه بیخي بدلون مومي. ویمبري ته خو غران ورکوي او رخصتوي یې خو ورته امرکوي چې په هرات کې داوسېدلوپه وخت کې هرکله دده حضورته حاضرسي. ویمبري لیکي چې دی وروسته ورحاضرهم سوخوددوهم وارلیدني جریان نه بیانوي.

ویمبري ورپسې لیکي چې دا واقعه خوپه خیرتېره سوه مگرپه هرات کې دده داستوگني په وخت کې هرکله له دغه رازشکمنوپوښتنوسره مخامخ و. فارسیانو، افغانانو او هراتیانو ټولو دی انگرېزباله او ترټولو سخته یې لاد چې پښتوده ته د (Eldred Pottinger) په سترگه کتله.

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

ارمین ویمبري دهرات دوالي شهزاده یعقوبخان په دربار کي
(د ۱۸۲۳ع کال اکتوبریانومبر)

په چوکۍ کي ناست شهزاده یعقوبخان ویمبري ته اشاره کړې او وایي:
"والله بالله شما انگلیس هستید." ویمبري، چي لاسونه یې ددو عا په شکل پورته نیولي
دي، پرمخکه ناست دئ او څنگ ته یې د شهزاده وزیر، ناظر نعیم ناست دئ.
(تصویر دارمین ویمبري د Travels in Central Asia له کتاب ۲۷۸ مخ څخه کاپي
سوئ دئ)

پاتنجر هغه څوک و، چي دوه واره هرات ته داسو نودسوداگریه توگه
ننوتلی و خو وروسته دهرات آمرسو.

ویمبري هغه وخت هرات ته رسېدلی دئ چي دغه ښارڅه موده وړاندي
دامیر دوست محمد خان دلښکرو له خوافتحه سوی او پخپله امیر له دې
فتحي سره جوخت جامې کت کړي دي او پرځای یې زوی
دامیر شیرعلیخان په نامه پاچاسوی او دهرات اداره ددغه نوي امیر
مشرزوی یعقوبخان پر غاړه اچول سوې وه.

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

ویمبري هرات ته دورتگ دقیقه نېټه نه بیانوي خودوتلونېټه يې د ۱۸۲۳ع کال دنومبر پنځلسمه ښوولې ده (۲۸۲مخ). ده پخپل یوه بل اثر (Sketches of Central Asia) کي لیکلي دي چي په هرات کي يې شپراوونۍ تیري کړي دي (وگ: ۳۲۵ مخ) نوله دې څخه څوک نتیجه اخیستلای سي چي هرات ته به د ۱۸۲۳ع کال داکتوبر په سرکي رسیدلی وي. هرات دامیر دوست محمد خان له خوا د ۱۹۲۳ع کال دمې پر ۲۷مه = ۸ ذیحجه ۱۲۷۹هـ ق ترڅه کم یو کال کلابندی وروسته ونيول سواو امیر پخپله د ۱۸۲۳ع کال دجون پر نهمه = ۲۱ ذیحجه ۱۲۷۹هـ ق مړ سو. په دې حساب نو ویمبري د هرات تر فتحې څلور میاشتني وروسته دغه ښار ته رسیدلی دی. دغه وخت چي ویمبري په هرات کي دی، ده له قوله د تېري جگړې (دامیر دوست محمد خان او د هرات دواکمن سردار سلطان احمد خان ترمنځ د جگړې) بیانونه لاپه خلکو کي تاوده دي. دویمبري مشهدات د دغه وخت دیوه عیني شاهد لیوني کتني دي. دی که څه هم له پښتنو سره جوړنه دی، وحشیان اولوتیماری يې بولي خو بیا هم لیکني يې د حالاتو دیوه نزدې کتونکي په توگه دپاملرني وړ دي اوزه يې هم په همدې نیامت یوه برخه رانقلوم.^۸ ویمبري لیکي چي د هرات ښار ورته د پرتیاره اوله ستونزو ډک ښکارېدی. د خلکو په څېرو کي د وحشي فاتحانو د ظلمونو اغېزې نقش وي. هرځای د وروستي اشغال اولوت وتالان کیسي کېدلې. د هراتیانو په نظر، دوست محمد خان د هرات کلا د کابل (مقصد يې د

کابل دامیر لښکر دی. م. ه) په توره ونه نیوله، بلکي د هراتي لښکر دیوې برخي د خیانت له امله په لاس ورغله. دوی تینگار کاوه چي

^۸ دامشاهدات زما د حاضري لیکني له عمومي هدف سره چندانې سرته خوري خو لوستل به يې یو مخیزه بې گتې نه وي

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

پر دوی باندي گران شهزاده سلطان احمد ته زهر ورکړه سوه او مړ سو. زوی يې شهناز خان ، چي پر هراتيانو تراندازي زيات گران و ، هغه وخت د لښکر په خيانت خبر سو ، چي دامير د پلتنو يوه زياته برخه تقريباً کلاته داخله سوې وه . د بندي شهزاده او دهغه دخسرت منځ دمجادلې تريخوالی دويلو ورپه و . تر ټولو سخت حالت هغه لوت او تالاهو چي تراشغال خوورځي وروسته پيښ سو . دانوهغه وخت دئ چي له کور وخه تستبدلي هراتيان بيرته له خپلو شتمنيو سره ښار ته ورننوتل او ورسره سم يې څلور زره افغاني عسکر (مقصدي دامير دوست محمد خان لښکريان دي . م . ه) چي د همدې مقصد له پاره له بيلابيلو قطعاتو او قبيلو څخه ټاکل سوي وه ، ښار ته له بيلابيلو خواوو څخه پرې دفاع ښاريانو باندي ورتوی سول . ويل کيږي چي هغوی نه يوازي کالي ، وسلې او نور سامانونه اخیستل بلکي هرڅه چي به يې په مخه ورتلل ، لوتول يې . خلک يې مجبورول چي لڅ لغړسي او دغه لڅ لغړ ښاريان يې په تشو کوروكي پرېښوول . دوی دناروغانو بوستري لاورځيري کړي . دزانگود کوچنيانو جامې ځني وکښلې . وييمبري ليکي : يوه ملا ، چي هرڅه يې لوت سوي وه ، کيسه کوله چي له ده سره شپيته ټوکه خورانبکلي خطي کتابونه وه چي ټول يې ځني يو وړل . په هغوکي يې هغه قرآن ډېر ارمان و ، چي نيکه يې وربخښلی و . ده له لوتمارو څخه غوښتي وه چي دغه يو کتاب ورپرېږدي ځکه ده له خپل نيکه سره وعده کړې وه چي د تلاوت په وخت کي به دوعاورته کوي . خو کابلي ورته ويلي وه : زه په کورکي کوچنی زوی لرم ، هغه به ددغه قرآن د تلاوت پروخت دوعاورته وکړي...*

وييمبري تردې کيسو وروسته لږڅه واقعبين کيږي اوليکي : * په حقيقت کي دادهري جگړې طبيعي نتايج دي چي حتی په متمدينو

⁹ سلطان احمد خان د ۱۸۲۳ع کال د اپريل پر شپږمه = روژه ۱۲۷۹هـ ق کي مړ سو او زوی يې شهناز خان د هرات واگي په لاس کي ونيولي

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

هيوادوکي هم پيښيرې اوله هغه څخه موږ بايدد افغانستانو پر خلاف د افراطي ترقيتي يوه موضوع جوړه نکړو. ^{۸۱}(۲۸۱مخ). دی زياتوي چي دخواشيني خبره داده ، ددې پرځي چي اوس دهراتيانو پر ټيپوباندي پتي کښېښوول سي ، داسي ښکاري چي هدف يې دگدايي تر درجي پوري دهغوی نورهم خوارول وي. په داسي يوه سيمه کي چي واکمنان يې بې له شکه غواړي مهم رول ولوبوي ، دوی ته اوس تربل هرچاپه کرکه کتل کيږي. هرات اوس ديوه بې تجربې اوبذله گوهلک په لاس کي دئ. دده روزونکی ، دجمشيديانو خان (مراد يې ديعقوبخان خسردئ. م . ه) له ترمنوسره تفاهم ته رسېدلی دئ چي دیرغلونوپه صورت کي به ددې ځای محافظت کوي. ترکمنو خپلي لوټماري ډلي دهرات څوميلي ته راغځولي دي . پرکليوباندي ناڅاپي دارې وهي ، لوتوي يې او اوسېدونکي يې له ځانوسره بنديان بيايي .

دشهبزاده وزير ، چي ناظرنعيم نومېږي ، داسي سړی دئ چي په دوو مياشتوکي يې ځان دومره شتمن کړ ، چي په کابل کي يې دځان له پاره دوه کورونه له باغچوسره يوځای رانيول . ده ټول وخت پرځان باندي دعوه جلبان راټول کړي وي ^{۱۰}. دی ژرېې حوصلې کيږي اوکله چي د نوي جوړسوي حکومت په باب ده ته پوښتني او عريضې ورسيرې ، دی دمخه لاتيار جوړسوی جواب لري : ^{۱۱} هرچه پيش بود . يعنې دادپخوا لانجې دي په موږ اړه نه لري . دی دومره هېرجن دئ چي کله وده ته دکوم قتل يا غلا قضيه وړاندي سي ، دی بياهم هماغه پخوانی جواب تکرار کوي : ^{۱۲} هرچه پيش بود . دگلوډی ډېرڅرگندثبوت دادئ چي ځوان سردار له پرله پسې حوالوسره سره نسي کولای دهرات ولايت ماليه را

¹⁰ دعوه جلب هغه چاته ويل کيږي چي په نورو خلکوناحقه دعوي کوي . په انگرېزي کي ددې کلمې له پاره (litigant & place hunter) ليکلی دئ چي ماپه دعوه جلب ترجمه کړم . ه)

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

ټوله کړي . دا مالیه دده د ټولوملکي لگښتونو او د قشلي د عسکرو (۱۴۰۰ تنه) مصارف پوره کولای سي ... خودهرات ولایت حکومت اوس له دې دونه زیاتو عوایدو سره بیا هم دومره نیستمن دی چې په سختۍ سره خپل مصارف پوره کوي . پریوه ډارېدلي ښارباندي په اسانۍ سره حکومت چلېدلای سي خودهرات اداره اوس دومره ناوړه ده چې د عسکرو د لگښتوله پاره اوس له کابل څخه مرسته غوښتل کیږي . کاشکي دوست محمد خان یو کال لانور هم ژوندی وای چې دنوي فتح سوي ولایت حکومت یې سمبال کړی وای اوله افغانستان سره به دهرات یوځای کیدل ممکن سوي وای .

ویمبري زیاتوي چې که حالات همداسي روان وي ، د خطر بیره به له هره لوري راپیداسي . پهرات باندي اوس فقط یو خو بریده په کار دي (مهمه نه ده چې هغه دچاله خواوي) چې هراتیان به لومړی پر خپلو افغانانو باندي وسلې راوړوي . دا کار یوازې له شیععه گانوڅخه ، چې طبیعي ده د فارس پلویان دي ، متصورنه دی ، بلکي حتی له سنیانو څخه هم متصور دی ، چې تراوسنیو واکمنانو به قزلباشان غوره وگڼي .

تر دې وروسته ویمبري په هرات کې د میجر ټاډ انگلیس د فعالیتونو ثنا و صفت کوي اوزیاتوي چې دیوه افغان په مرسته د گازرگاه سیمي ته ولاړی او هورې یې د خواجه عبدالله انصاري اودوست محمد خان قبرونه وکتل . دی لیکي چې په دغه وخت کې لاددوست محمد خان قبر لاس نه وهلی پروت و (۲۸۵ مخ) . ویمبري له هرات څخه د ۱۸۲۳ع کال د نومبر پر ۱۵مه مخ پرتهران ووت (۲۸۲ مخ) . دی له مشهد څخه یعقوب خان ته لیک استوي او په هغه کې ځوان شهزاده ته دهغه د زیرکتیا او فراست مبارکي وایي او ورته زیاتوي چې دی انگلیس نه دی ، بلکي در په دېوال گاونډی یې دی ، یعنی اروپایي دی . دغه راز ورته لیکي چې

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دی یومهربان او خوشخويه شهزاده دئ او پرڅنگ يې ورته زیاتوي: * ... بل وار به ورته داسي مشوره درکړم چي که کوم څوک دمحيطي شرايطو له امله مجبوروي ستا په هيواد کي په بدل سوې قیافه سفر وکړي ، هڅه مه کوه چي په عام محضر کي يې پرده ورپورته کړي. * (۲۰۲مخ).

زماڅخه لکه چي دويمبري تاريخي بيان اوږد سو. له دې اوږده بيانه مي مقصد دادئ چي زما په واک کي دويمبري په قلم ليکل سوي دوه کتابونه راته کوم داسي څرک په لاس نه را کوي ، چي دهغه له مخي دي څوک ووايي چي ده يعقوب خان په هرات کي کتابونه ورکړي وو. دا خبره بنايي وييمبري کوم بل ځای کړې وي او کاتونا (Miss.Katona) به له هغه ځايه پوهېدلې وي. خوزماسره اوس نه دکاتونامقاله سته ، نه هم دويمبري نور آثار چي دهغه له مخي دي دويمبري په کلکسيون کي ديعقوبخان له خوا پرسوغات سوې پته خزانه ورغږېم. البته دی له ځان سره په دې سفر کي دخطي کتابويوه پلنډه لري چي دی يې دخپل سفر خورا ارزښتناکه بريا (the most precious result) بولي او په خورا دقت سره يې ساتنه کوي (۲۵۷مخ) . يووخت چي هرات ته دتگ په لار کي دمرغاب له سينده پوري وزي ، دکتابودغه خورجين په دې خاطر له ځانه ليري کوي اود اوبن پر شايې ايردي چي اوبه زيان ورونه رسوي. (مخ). خودی له يعقوبخان څخه دخطي کتابودترلاسه کولو خبره نه کوي . دی وایي چي يعقوب خان څو غرانه ورکړه اودبياليدني امر يې ورته وکړ. له امکانه ليري نه ده چي دبياليدوپه وخت کي به يې خطي کتابونه ورکړي وي . خوددې خبري دثبوت له پاره ما(هوتک) څه ونه موندل . لکه تاسي چي په وړاندي مخونوکي ولوستل ، دهنکري دعلومو اکاډيمي دختيځ خانگي په کتابتون کي دويمبري کلکسيون چي ما وکوت ، په هغه کي يوولس ټوکه پارسي خطي نسخې سته (وگ : د

پښتو! ستامیني بوداپیست ته بوتلم

همدې لیکنې (مخ). خیر، د ابحاث به سمدلاسه همدلته پرېږدم او د نویو مدارکو د موندلو تر وخته به منتظر پاته سم.

ویمبري ماته جالب او خوراسخت سری سری ښکاره سو. دی یوځای دخپل دغه اوږده اوستومانوونکي سفرپه باب وایي چي داسفریې د هنگري د علمو موکاډیمی له خوا یو ماموریت (mission) و (۳ او ۴مخونه). داچي څه راز ماموریت و، ډېر څرگندنه دئ. په دغو کلونو کي دافغانستان په گډون دمنځنۍ اسیا ټوله سیمه په اروپایي مسافرو ډکه ده چي قیافې یې بدلي کړي دي اوسفرونه کوي. ویمبري یوله هغو څخه دئ. دی چي د ۱۸۲۴ع کال دجنورۍ په ۱۹مه تهران ته رسیږي، سیده دترکیې سفارت ته ځي (۲۰۳مخ)، په تهران کي د انگلستان په سفارت کي دملکې نمایندې (Mr. Alison) ورسره گوري اوداسماعیل افندي (دپارس په دربار کي شارزدافیر) په مرسته له پاچاناصرالدین شاه سره رسمي کتنه کوي (۲۰۴مخ). هغه ته دهرات دنیولو بلنه ورکوي خو پاچا ددې خوږې مړې له پاره داشتتهانه لړلو پلمه وړاندي کوي. په تهران کي له نورو اروپایانو سره هم لیده کاته کوي. په پای کي چي د ۱۸۲۴ع کال دجون پر ۴مه لندن ته رسیږي غواړي دخپل سفر داستان په انگلستان کي (Royal Geographical Society of England) ته وړاندي کړي. دی وایي چي ددې کار سپارښتنه یې دوستانو ورته کړې وه (۲۰۷مخ). خودخپل اثر (Travels in Central Asia) په سریزه کي دخپل دغه سفرپه باب لیکي:

* ... په دې خبره ټول پوهیږي چي هنگري ژبه دژبو په هغه ډله پوري اړه لري چي التایي (Altaic) نوم یږي خوداچي په هغه کي بیاپه فینلینډي (Finish) ښاخ پوري تړلې ده که په تارتاریک (Tartaric) ښاخ پوري؟ یوه داسي پوښتنه ده چي دجواب انتظار باسي. دغه پوښتنه یاڅپړنه

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

مورډهننگريانو ته هم له علمي اړخه او هم له ملي نظره په زړه پوري ده او ختيځ ته زما د سفر اساسي محرک او سبب همدا موضوع وه. * (vii, viii) مخونه). ما (هوتک) چي دده پردو واثارو (Travels in Central Asia) او (Sketches of Central Asia) مرورو کړ، دهننگري ژبي په باب مي د طرحه سوي جواب غوښتونکي پوښتني په برخه کي څه ونه موندل.

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**